

TARTU ÜLIKOOL
Filosoofiateaduskond
Ajaloo- ja arheoloogia instituut
Uusima aja õppetool

Triin Aedmäe

Regionalismi probleem Hispaania kodusõja ajal Kataloonia näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: prof. Eero Medijainen

Tartu 2013

SISUKORD

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	3
1. Regionalismi teooria.....	6
1.1 Regioon ja selle tunnused	6
1.2 Regionalismi olemus	9
2. Regionalismi ajalooline käsitlus Hispaanias	11
2.1 Regionalismi ajalooline taust Kataloonias.....	16
3. Teekond kodusõjani: regionalismi elavnemine ja Teine Vabariik	19
3.1 Riigisisese pinged 20. sajandi alguses	19
3.2 Teine Vabariik – regionalismi kõrgpunkt.....	23
4. Kodusõda – regionalismi lõpp?	26
4.1 Sõja puhkemine Kataloonias	28
4.2 'Fets de Maig' 1937. aastal Barcelonas.....	33
4.3 Sõja lõpp – Kataloonia langemine	35
4.4 Pärast sõda	36
Kokkuvõte	38
Resümee	41
Kirjanduse loetelu.....	45
Bibliograafia	45
Internet	46
Lisa 1: Pildid.....	48

SISSEJUHATUS

Hispaania riik on hästi tuntud oma temperamentse kultuuri ja Ibeeria poolsaare sooja kliima poolest. Veelgi huvitavamaks teeb riigi selle kultuuriline mitmekesisus, millele aga sageli oluliselt tähelepanu ei pöörata. Hispaanlasteks on harjunud selle riigi asukaid kutsuma kogu ümbritsev maailm, kuid kohalikud eelistavad end kutsuda kas „katalaaniks“ või näiteks „baskiks“. Tegemist on riigi erinevate regioonide elanikega, mil on oma selgelt eristuv kultuur ja keel. Sellist olukorda on võimalik selgitada Hispaania sündmusterikka ja küllaltki eripärase ajalooga.

Ibeeria poolsaart suures osas valdav Hispaania Kuningriik on olnud asualadeks mitmete erinevatele rahvastele ning vallutussihiks nii Rooma Impeeriumile kui ka araablastele. Hispaania on uusajast tuntud kui imperiaalne koloniaalvõim, mille vallutusi võime veel tänapäeval suures osas Ladina-Ameerikas märgata. Samas on aga Hispaania riigisisene ajalugu kulgenud väga keerukalt ning pingeliselt, Hispaania riigi kui poliitilise üksuse teeb eriliseks just riigi elanike säilinud kultuuriline mitmekesisus. Mitmete äärealadele on püsima jäänud erineva kultuuriga asukad, mis siiani hispaanlastega täielikult segunenud pole. Seda nähtust iseloomustab mõiste regionalism, mille olemust käesolevas töös rohkem lahti mõtestan.

Käesoleva töö autori meelest teeb Hispaania ajaloo põnevaks just regionalismi säilimine riigis: miks ei ole ühel geograafiliselt eraldatud territooriumil ja läbi aegade pealtnäha tugeva monarhiavõimuga riigil õnnestunud aastasadade vältel kehtestada ühtset ja tugevat riiki? Kuidas on regionaalsete erinevuste säilimine mõjutanud Hispaania lähiajalugu?

Töö konkreetsem uurimisobjekt on regionalismi avaldumine Hispaanias selle riigi lähiajaloo ühe veriseima ja vastuolulisema sündmuse – Hispaania kodusõja (1936 – 1939) ajal. Regionalismi Hispaanias teeb aktuaalseks nii selle püsimine Hispaania riigis pika aja jooksul kui ka elavnemine enne kodusõda ning oletus, et regionalism aitas kaasa kodusõja puhkemisele. Samuti käsitlen regionalismi mõju kodusõja kulgemisele – kas ja mil määral olid regionalistlikud liikumised ja huvid kodusõja tulemuse määramisel otsustavaks jõuks.

Hispaania kodusõda on käsitletud väga palju selle konflikti komplitseeritud olemuse ja vastuoluliste osapoolte pärast. Regionalism kui üks riigikorraldust mõjutav suund on nende

käsitluste pinnal teisejärguliseks jäänud, ometi on see olnud koguaeg Hispaania ühiskonna üks osa ning ei saa mööda vaadata regionalismi konkreetsetest tulemitest erinevate regioonide autonoomiataotluste näol. Hispaania on selgelt näha Euroopa üks regionaalsemaid alasid ning seega oleks paslik välistada regioonide rolli osa kodusõja puhkemisel ning selle tulemuse mõjutamisel. Käesolev töö näitlikustab regionalismi kandumist kodusõtta ja selle esinemist konfliktis Hispaania ühe dünaamilisema regiooni – Kataloonia – põhjal.

Katalaanid peavad end suurimaks rahvuslikuks riigita grupiks kaasaegses Euroopas. Miks pole nad aga siiani rajanud oma iseseisvat riiki ning mis sunnib neid regionalismi viljelema? Kuidas Katalooniast üldse eraldi regioon kujunes ja milline on olnud regionalismi areng selles piirkonnas ning kui edukas on see olnud? Kataloonia kõrval võib Hispaanias regionalistlike arengute poolest teisele kohale paigutada Baskimaa, mille kohta käesolevas töös võrdluseks ja parema üldpildi saamiseks samuti mõningaid näiteid toon.

Tänase Hispaania riigisüsteemi mõistmiseks peame kindlasti vaatama kaugemale minevikku, et aru saada miks on Hispaania just selliseks kujunenud. Ning et kodusõja ajastut ja regionalismi osa selles paremini mõista, vaatlen eelnevaid arenguid kogu riigis ja konkreetsetes käsitletavas regioonis – Kataloonias.

Arvestades olukorda ja pingeid, mis valitsesid 1930ndatel Hispaanias, tundub, et kodusõda oli vältimatu juhtum. Väheste pagasiga demokraatlik vabariik ei saanud riigivalitsemisega hakkama ning samal ajal mujal maailmas valitsenud majanduskriis ei aidanud kaasa tööliste tingimuste paranemisele. Vabariik tegi pidevalt järeleandmisi, lootuses täita enamuse soove ning saada rahva poolehoidu. Nii lubati töölistele kõrgemat palka, mida nad siiski mujal maailmas toimuva pärast ei saanud ja samuti anti nii Katalooniale kui baskidele märkimisväärne autonoomia, mis vihastas riigis olevaid katoliiklasi ja tärkava fašistliku liikumise tegelasi, kes ei pooldanud separatistlikke põhimõtteid. Ometi õnnestus Kataloonial saavutada märkimisväärne autonoomia Teise Vabariigi koosseisus. Kuidas säilis see Teise Vabariigi ajal saavutatud autonoomia Hispaania erinevates piirkondades kodusõja ajal, eeskätt just Kataloonias, on üks minu töö põhilisi uurimusküsimusi.

Teise Vabariigi poliitiline õhkkond ning aset leidnud sündmused on Hispaania kodusõja ajaloo lahutamatuks osaks, mis aitab mõista kodusõjas vastakuti olnud jõudude kujunemist ning ühtlasi regionalismi arengut ning aitab selgitada, millisel määral regionalism kodusõtta edasi kandus ning kuidas sai see võimalik olla.

Töö jaotub neljaks suuremaks peatükiks, millest esimeses käsitlen põhjalikumalt küllaltki ebaselge ja raskesti hoomatava regionalismi mõiste teooriat. Annan ülevaate erinevatest regiooni tüüpidest ning regionalismi käsitlemist moodustest ja selle põhjustest mitmete autorite abil. Teises peatükis kirjeldan regionalismi ajaloolist arengut Hispaanias ning võrdlen neid arenguid erinevate regionalismi teooriatega ja toon samuti välja Kataloonia kui regiooni põhilised tunnused ja arengujooned. Kolmas peatükk keskendub regionalismi arengu kõrgpunktile Hispaania ajaloos – sündmustele Hispaania Teises Vabariigis ja pingetele enne seda, mille käsitlemine on vajalik mõistmaks Hispaania kodusõja puhkemise põhjuseid ning regionalismi kandumist sõtta. Neljas ehk viimane peatükk käsitlebki sündmusi Hispaania kodusõjas ning toob välja regionalismi esinemise selles Kataloonia näitel. Millise poole võtsid sõjas regionalistid ning mis neid ajendas seda tegema? Kuidas viis oma regionalistlikke huvisid ellu Kataloonia ning millised olid seda takistavad sündmused? Kuidas mõjutas kodusõda regionalismi arengut Hispaanias?

Siinkohal tahan mainida, et töö autori seisukoht on Hispaania kodusõja uurimisel pigem tagasihoidlik, arvestades asjaolu, et sõja käsitlemisel räägime tulemustest ja sündmustest, mis on nõudnud tuhandeid inimohvreid, mida ei saa tegelikult kuidagi õigustada. Seega toetun analüüsi tegemisel teoreetilisele käsitlusele, mis on regionalismi probleemikeskne.

Suurem osa kirjandusest Hispaania kodusõja kohta käsitleb seda kas militaarsest või diplomaatilise perspektiivist. Viimane on üks populaarsemaid käsitlusmeetodeid, sest just võõrjõudude kaasamine Hispaania kodusõtta mängis sõja saatusel olulist rolli ning tekitas rahvusvahelist poleemikat. Vähem levinumad on sotsiaalpoliitilised ja samuti regionalistlikud uurimused. Oma töös toetungi peamiselt põhjalikele kodusõda kulgemist käsitlevatele teostele, millest detailsem on kindlasti Hugh Thomase käsitlus Hispaania kodusõjast. Omakorda vaheldust pakkus teises kontekstis konflikti uurinud Philip Minehan, kelle üldkäsitlus Hispaania kodusõjast ei erine siiski olulisel määral Thomase omast. Mitmetest artiklitest sain abi regionalismi selgitavate teooriate mõistmiseks ning regionalismist üldpildi loomiseks. Samuti oli mõningatest artiklitest kasu Kataloonia kui regiooni eripära väljatoomisel ja sealse regionalismi arengute kirjeldamisel. Üheks selliseks on näiteks Xose-Manoel Nuñez'i „Autonomist Regionalism within the Spanish State of the Autonomous Communities: An Interpretation“ (Tõlgendus autonoomsest regionalismist Hispaania riigi autonoomsetes provintides). Hispaania ajaloo üldkäsitlustest oli huvitavaim W.D. Phillipsi ja C.R. Phillipsi lähenemine Hispaania ajaloo ümberjutustamisele.

1. REGIONALISMI TEOORIA

Mõiste 'regionalism' sisaldab endas terminit 'regioon', mis toob välja selle mõiste põhiolemuse. See annab mõista, et regionalismi puhul on tegemist mingite piirkondade ehk aladega, mis mingil põhjusel eristuvad või silma paistavad. Siit tuleb omakorda välja regionalismi olemuse põhiprobleem – on olemas palju regioone, mis erinevad üksteisest mitmete tunnuste poolest. Mis siis aga lubab meil väita, et tegemist on regionalismiga ja mida regionalism endast täpsemalt kujutab?

Regionalismi kohta ei saa öelda, et see on lihtsalt regioonide olemasolu. Regionalismile kui terminile on küllaltki raske täpset ja selget definitsiooni anda, arvestades selle mõiste kompleksset olemust. Regionalismi defineerimist on võrreldud isegi rahvuse käsitlemise keerukusega,¹ viidates rahvuse defineerimisel erinevatele arvesse võetavatele tunnustele ja aspektidele. Esiteks sisaldab ta endas mõistet regioon, mis on selle termini põhikomponent, kuid samas kätkeb ta endas ka erinevaid poliitilisi ja kultuurilisi protsesse, mis seda pika aja jooksul vorminud on. Võtmesõnadeks regionalismi mõiste lahtiseletamisel ongi regioon ehk piirkond, lisaks piirkondlik identiteet (mis omakorda koosneb mõistetest nagu kultuur, keel, rahvus, ühtekuuluvustunne ja sarnased kombed ning käitumismallid), majanduslik olukord ning poliitilised institutsioonid ja autonoomia. Seega keskendun esmalt regiooni mõiste selgitamisele ja sealt liigun edasi regionalismi olemuseni.

1.1 REGIOON JA SELLE TUNNUSED

Regioonidena mõistetakse tavaliselt ühe riigi piiridesse kuuluvaid üksuseid, millel on oma administratsioon ja tihtipeale teatud piirini ulatuv autonoomia.² Samas on regioonide liigitamiseks palju erinevaid võimalusi, alljärgnevalt annan ülevaate mõningatest käsitlustest ning arusaamadest, mis selgitavad ja piiritlevad regiooni mõistet.

---

¹ Hroch, M. „Regional Memory: Reflections on the Role of History in (Re)constructing Regional Identity“, *Frontiers, Regions and Identities in Europe, Clonres Network Thematic Work Group 5*, Pisa: Plus-Pisa University Press, 2009, lk. 1-14, lk. 5

² *Samas*

Virtuaalse entsüklopeedia *Britannica* järgi jaotuvad regioonid eelkõige füüsilisteks (geograafilised ja strateegilised) ja funktsionaalseteks üksusteks (majanduslikud, keskkondlikud ja kultuurilised), ning samas tuuakse välja ka regioonide jaotuvus erinevate tasandite järgi vastavalt marko- ja mikroregioonidena.³ Seega lisaks poliitilistele üksustele võib-olla veel erinevaid looduslikke piirkondi, riikideüleseid ja rahvusüleseid piirkondi, mis moodustavad mingite tunnuste alusel ühise regiooni.

Põhiline tunnus regiooni määratlemisel on siiski selle territoorium. Miroslav Hroch selgitab regiooni kontseptsiooni järgmiselt: regiooni all mõistetakse ideed ühest territooriumi osast, tavaliselt ääremaast, rahvusriigi provintsist või hoopis rahvusriigist endast.⁴ Regioon tähendab eelkõige mingit ruumi või maad, mis on asustatud teatud inimeste kollektiivi poolt, kes pole selle liikmeid, vaid just elanikud ning kes sel juhul ei pruugi endale teadvustada sellesse regiooni kuulumist. Siit saame järeldada, et regioonid võivad eksisteerida ilma, et selle elanikud end vastavalt identifitseeriks.⁵ Seega ei välista regiooniks olemist seal elavate inimeste erinev rahvuslik kuuluvus, sest regioon toetub eelkõige oma territooriumile (nt Schleswig, Transilvaania või Moraavia),⁶ rahvus aga vastandub sellele, sest rahvuse moodustab üks homogeenne grupp, kes on iseteadlikud ja annavad endale aru, mis rahvusesse nad kuuluvad. Hroch kasutab regioonide liigitamisel kahte jaotust – poliitiline lähenemine ja territoriaalne ulatus. Esimese variandi puhul toob ta välja neli regiooni põhitüüpi, milleks on: (1) endised ajaloolised üksused (näiteks Transilvaania, Baieri, Holland, Britannia); (2) traditsionaalsed riigisiseseid üksused (näiteks Inglismaa maakonnad või Prantsusmaa departemangud), (3) mitte-poliitilised üksused (geograafilised, etnograafilised – orud Norras või Slovakkias) ja (4) kunstlikud regioonid, mis on alles hiljuti näiteks halduslikel eesmärkidel vormitud (Madridi autonoomne kogukond).⁷ Suuruse kriteeriumi järgi jaotuvad regioonid (1) väikesteks (kohalikud, mitte-poliitilised), (2) rahvusesisesteks (stabiilsete ajalooliste piiridega), mis on minevikus olnud poliitiline üksus ja (3) makro-regioonideks (rahvusülese skaalaga) näiteks Kesk-Euroopa, Baltimaad ja Balkan.⁸

Samas võib regiooni defineerida lisaks territoriaalsele tunnusele ka näiteks kultuuri, keele, ajaloo, migratsiooni ja teiste tunnuste abil. Sellisel juhul tuleb siiski kasutusele regiooni

---

³ Britannica Academic Edition, <http://www.britannica.com.ezproxy.utlib.ee/EBchecked/topic/467746/political-system/36709/Regions> 10.04.13

⁴ Hroch, M., lk. 5

⁵ *Samas*, lk 3

⁶ *Samas*

⁷ *Samas*, lk 4

⁸ *Samas*, lk 4-5

võrdlus rahvusega, kuna piir regiooni ja rahvuse vahel kipub olema hägune: see, mis tänapäeval moodustab regiooni, omab tihtipeale ka mingi rahvuse tunnust (näiteks Kataloonia Hispaanias).⁹ Siinkohal on oluline regionaalse identiteedi esinemine, mis sarnaneb suuresti rahvusega, olles pikaajalise ajaloolise protsessi tulemus ning andes mõista konkreetsest identiteedist. Kui inimeste rahvustunnetust võib pidada pika ajaloolise protsessi tulemuseks, siis sama võib väita ka regionaalse identiteedi kohta: erinevad ajaloosündmused on mõjutanud selle arengut läbi aegade kas positiivses või negatiivses suunas. Samuti võib regioone eristada majanduslike või geoloogiliste väljavaadete põhjal: näiteks Baltikum, Skandinaavia, Balkan ja Vahemeremaad on üldtuntud arusaama järgi just sellise nimetuse alla kuuluv regioon.¹⁰

Lisaks eelnevalt loetletud konkreetsete tunnustega regioonidele, võib regioon endast kujutada ka lihtsalt kollektiivset identiteeti, millel pole kindlaid piire ning mis võib pidevalt muutuda vastavalt selle piirkonna elanike liikuvusele.¹¹ Sellisel juhul oleks siis tegemist ilma konkreetse territooriumita regiooniga, kus regiooni või ühtse kogukonna moodustab teatud inimeste grupp.

Regionaalse identiteedi olulisust ei saa ühe regiooni käsitlemisel alahinnata. See on üheks kõige selgemaks regioonide eristumise tunnuseks pärast füüsilist liigitust. Geograafiliselt võivad regioonid selgesti eristuvad olla, kuid kui rääkida juba poliitiliselt või kultuurilistelt eristunud regionaalsetest üksustest, siis on vaja appi võtta ka teised tunnused lisaks territooriumile. Seega regiooni kui eralduva üksuse oluliseks tunnuseks on regionaalne identiteet, mis luuakse ning kujundatakse piirkonnas elavate inimeste poolt. See kujutab endast ühtekuuluvustunnet, mille osadeks on keel, pärand, kultuur, ajalooline eneseteadvus ja mälu ning mis erineb rahvuslikust identiteedist selle osade nagu riigipiiride, passide, riigiseaduste jne põhjal.¹² Seega on just tänapäeval oluline ühe regiooni koospüsimisel kultuuri, keele, etnilisuse ja homogeense majanduse olemasolu. Geograafiline ühtekuuluvus hoiab regiooni kompaktsena ning võimaldab teistel tunnustel paremini ja edukamalt areneda.

André Lecours'i järgi on regionaalne identiteet välja kujunenud tänu riigi struktuuride muutumisele aja jooksul. Ta iseloomustab regionaalse identiteedi kujunemist kui protsessi riigi enda sees tänu riigi territooriumi tsentraliseerimisele ja detsentraliseerimisele (keskvõimu

---

⁹ Ellis, S. G., Iakovos, M. „Regional and Transnational History in Europe: a Cliohworld Reader“ Pisa: Plus-Pisa University Press, 2011, lk 6

¹⁰ *Samas*

¹¹ Núñez, X.-M. „Autonomist Regionalism within the Spanish State of the Autonomous Communities: An Interpretation“ – *Nationalism and Ethnic Politics*, vol. 5, no. 3-4, 1999, lk 121-141, lk 121

¹² Ellis, S. G., Iakovos, M., lk 7

tugevdamine ja nõrgenemine). Ning regionaalse identiteedi kujunemisel ei saa määravaks jõuks olla kultuuri viljelemine, sest sellisel juhul oleks pidanud sel territooriumil asuval rahval juba mingisugune rahvustunnetus olema. Heaks näiteks on Šveits, kus neli erinevat keeltegruppi ja kaks religiooni ei ole seganud tugeva Šveitsi riigi identiteedi arengut, kõik riigis elavad kodanikud peavad end eelkõige ikkagi šveitslaseks.¹³ Ning riikides, kus regionalism on hästi arenenud, antakse sellest märku enda kuuluvuse määramisel: näiteks erinevates Itaalia piirkondades ei kasutata enda identiteedi määramisel mitte sõna „itaallane“ vaid pigem „sitsiillane“ või „napolitano“, sama kehtib ka Hispaania erinevate regionide kohta – ennast määratakse pigem baski või katalaanina kui hispaanlasena. Regionaalne identiteet saab siis seisneda suuresti usul ühisest päritolust, mille kinnitajateks on keel ja kultuur ning ühised kombed ja tavad. Lecours kasutab regionalismi defineerimisel ajaloolise institutsionalismi lähenemist, mille järgi poliitilised institutsioonid on need, mis vormivad sotsiaalseid ja poliitilisi arenguid. Seega riik kui üksus ise ongi põhiline regionaalse identiteedi kujundaja ja selle arengu suunaja.¹⁴ Et regionaalne identiteet saaks läbi aja säilida, areneda ja kinnistuda, peaks riigi ülesehitamine kulgema tagasihoidlikult ning ilma tugevama surveta regionaalsetele piirkondadele. Regionaalse identiteedi säilimine on seega nõrga riigi ülesehitamise tulem ning igati regionalismi soodustav protsess.

1.2. REGIONALISMI OLEMUS

Charles Tilly järgi oli Euroopas aastal 1500 umbes 500 iseseisvat poliitilist üksust, aastaks 1900 oli neid järel ainult 25. Eelmised üksused siiski ei kadunud kuskile, vaid integreeriti erinevatesse riikidesse, kus nad säilitasid oma regionaalsed õigused ja administratsiooni. Sama tendentsi võib täheldada ka antiikajast keskaega – toimus pidev riikide laienemine ja kokkutõmbumine.¹⁵ Need endised iseseisvad üksused sattusid küll uue võimu koosseisu, kuid sealsed aadlikud säilitasid siiski mingil määral võimu ja otsustusõiguse oma territooriumi üle, pidades pidevalt läbirääkimisi ning taotledes uusi õigusi. Siit tuleb välja ka regionalismi põhiolemus – ühe regionide eristumise soov, katsed olla eraldi, teistest sõltumatu, andes

---

¹³ Lecours, A. „Regionalism, Cultural Diversity and the State in Spain.“ - *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 22, no. 3, 2001, lk 210-226, lk 211

¹⁴ Samas, lk 213

¹⁵ Tilly, C. „Reflections on the History of European State-Making“ – *The Formation of National States in Western Europe*, Princeton, 1975, lk 15

mõista, et me oleme iseseisev üksus ja saame ise endaga hakkama. Poliitiliselt tähendab see püüdeid luua enda institutsioone, mis seisaksid selle piirkonna identiteedi ja ühtekuuluvustunde eest. Ideoloogiliselt tähendaks see ühe regiooni või regioonide grupi huvide eest seismist ja nende täide viimist.

Kuid regionalismi ei saa igal pool üheselt mõista, seda just eelnevalt kirjeldatud regioonide mitmekesisuse tõttu. Mõnel puhul (näiteks riigisisene regioon) võivad regionalismi väljundiks olla autonoomia taotlused, kuid samas võivad regionalismi ühendada ka vaid majanduslikud huvid ja seega autonoomiat ei taotleta.

Regionalismi arengule lähiajaloo on kindlasti kaasa aidanud eelmise sajandi alguse idee, mille järgi erinevad kultuursed ja lingvistilised grupid peaksid moodustama oma riigi ja kontrolli iseenese saatuse üle. See viis küll paraku suurte impeeriumite loomiseni (Austria, Venemaa, Ottomanide impeerium), kuid andis siiski alust edasiseks arenguks erinevate rahvuste eristamisel.¹⁶ Samas võib ühe riigi loomine kaasa tuua ka regioonide eristumise ja vastupidi – regioonide tekkimisel võivad need ühineda üheks riigiks.¹⁷ See on tingitud teatud muutustest – kui varem ei tundnud see regioon end represserituna, kuid uue võimu all on nende õigused piiratud, siis nüüd asutatakse enda õiguste kaitseks välja. Vastupidine olukord oleks tingitud näiteks erinevate lähestikku asuvate regioonide ühistest huvidest, mille tulemusel end üheks riigiks liidetakse.

Kokkuvõtlikult võibki öelda, et regionalism kujutab endast ühe regiooni huvide esile tõstmist, olukorda, kus mingi regioon seisab oma huvide eest, mis on ülejäänud üksusest erinevad. Regionalistid sihivad oma regiooni poliitilise võimu suurendamisele kas läbi limiteeritud autonoomialiikumiste (detsentraliseerimine) või rohkemate õiguste nõudmise, mis tagaksid suurema autonoomia (suveräänsus, separatism, iseseisvus). Regionalistid soosivad seega tihtipeale nõrga keskvoimuga riiki või föderatsiooni ühtsele tugeva keskvoimuga riigile. 20. sajandi alguses kerkisid esile regionaalparteid (näiteks Kataloonias), mille eesmärgiks ja poliitiliseks programmiks olid mingi regiooni kas siis poliitiliste, majanduslike või kultuuriliste huvide teostamine läbi poliitilise protsessi.

Regionalismi olemust võiks võrrelda ka vähemusrahvustega. Xosé-Manoel Nuñez toob välja nende kolm sarnast iseloomujoont, milleks on (1) territooriumiga seotud kollektiivse

---

¹⁶ Jacobson, S., Andresen, A., Bešlin, B., Göderle, W., Györe, Z., Muigg, M., „What is a Region? Regions in European History“ – *Regional and Transnational History in Europe: a Cliohworld Reader*, Pisa: Plus-Pisa University Press, 2011, lk 11-66, lk 12

¹⁷ Nuñez, X.-M., lk 123

identiteedi vormimine; (2) konflikti olemasolu keskuse ja ääremaa vahel kas kultuurses, majanduslikus või poliitilistes asjades riigi enda sees; (3) sotsiaalse mobilisatsiooni ja/või poliitiliste organisatsioonide olemasolu territooriumil. Samuti leiab ta neil olevat kaks ühist elementi, milleks on rahvuslik mobiliseerimine ja territooriumi kui ühtse poliitilise üksuse nõudmine.¹⁸ Seega on piir vähemusrahvuste ja regioonide vahel väike ning tihtipeale moodustavadki mingis regioonis elav rahvas mõne riigi koosseisus vähemusrahvuse.

Et aru saada, kuidas mingis riigis või piirkonnas regionalism väljenduma on hakanud, tuleks peale olemasolevate poliitiliste aspektide vaadelda kindlasti kogu tervikut, kuhu kuuluvad nii majanduslikud, sotsiaalsed, kultuurilised kui ka ajaloolised aspektid. Alles siis saame aimu selle piirkonna regionalismi tegelikust olemusest ning mõistame, miks on üks regioon kujunenud just selliseks nagu ta on kujunenud ja miks on regionalism seal nii levinud. Edaspidi käsitlen lähemalt regionalismi arengut Hispaanias Kataloonia näitel, et paremini mõista töö peamise uurimisteema – regionalismi kandumist Hispaania kodusõtta – tagamaid.

2. REGIONALISMI AJALOOLINE KÄSITLUS HISPAANIAS

Regionalism Hispaanias muutus aktuaalseks just 20. sajandi alguses, kui ääremaa regioonid Kataloonia ja Baskimaa olid majanduslikult küllaltki jõukaks arenenud ning samal ajal olid nad vaesunud ja alaarenenud võimupiirkonna Kastilia alamad. Kataloonia industriaalne kodanlus oli saanud majanduslikult jõukaks, kuid polnud kunagi saavutanud positsiooni valitseva klassi seas. Sama võib öelda Baski kodanluse kohta – nad arenesid arvestatavaks ja mõjukaks jõuks finantsvaldkonnas, kuid ei pääsenud kunagi poliitilise eliidi sekka.¹⁹ Sellest asjaolust sai esmane pingevalik tekitaaja regioonides – majanduslikult heal järjel olevad regioonid said vähe oma kohalike asjade korraldamisel kaasa rääkida. Kuidas on aga regionalismi areng Hispaania riigis läbi aegade kulgenud ning millised on olnud selle poolt tekitatud pingevalikad? Alljärgnevalt toon välja regionalismi arengu Hispaanias ning sündmused, mis on seda ajalooliselt mõjutanud.

---

¹⁸ Núñez, X.-M., lk 122

¹⁹ Solé Tura, J., „The Spanish Case: Remarks on the General Theories of Nationalism“. Pluralism, Regionalism, Nationalism - *International Political Science Review*, vol. 10, no. 3, 1989, lk 239-250, lk, 186

Tänapäeval koosneb Hispaania Kuningriik 17-st autonoomsest piirkonnast. Selline riigikord on pika ajaloolise protsessi tulemus, mis on vägagi omane Ibeeria poolsaare keerukale ajaloole ja sealsetele regionaalsetele erinevustele. Regionalismi kohtab seal peaaegu et igal sammul, näiteks liigitust „hispaanlane“ kasutab küll enamik riigis elavatest inimestest, kuid enamjaolt defineeritakse end siiski oma regiooni, originaalse pärinevuse järgi kas siis „katalaan“, „bask“ või näiteks „galeeg“. Hispaania riigile kui sellisele annab aluse tegelikult erinevate Ibeeria poolsaare keskaegsete kuningriikide liit ning tegelikuks „hispaanlaste“ asualaks võib pidada poolsaare nn Vana - Kastiilia alasid. Need hõlmasid 13. sajandil enamuse poolsaare keskosast põhjast kuni lõunani välja²⁰ ning tänapäeval võib nendeks asualadeks pidada Kastiilia-Leoni, Kastiilia-La Mancha ja Madridi autonoomsete piirkondade alasid. Üldiselt teada kui hispaania keel (*español*) on tegelikult hispaanlaste jaoks kastiilia keel ehk *castellano*, mille nimetus tulebki Kastiilia (*Castilla*) piirkonna järgi. Samas on teada, et poolsaare elanikud on ikka end läbi aegade hispaanlasena määratlenud, pigem ongi käibel „kahekordne“ identiteet, mis on väga normaalne nähtus. Näiteks hispaania ja katalaani identiteet – katalaanid hakkasid ennast „hispaanlasena“ määratlema juba 16. sajandil ning hilisematel aegadel on märgata ka tendentse, kus katalaanid on kaevanud, et neid pole piisavalt väärtustatud kui hispaanlasi. Katalaani teadlane Antoni de Capmany on Hispaania olemuse kokku võtnud järgmiselt:

„milline oleks Hispaania ilma Aragóni, Valencia, Murcia, Astuuria, Galicia, Extremadura, Kataloonia, Kastiiliata... Väiksed rahvused teevad kokku ühe Suure Rahvuse.“²¹

Regionalismi protsessi Hispaanias on raske ühesuguste tunnuste abil kirjeldada tänu sealsete regionide kardinaalsetele erinevustele ning märkimisväärsete ajaloosündmuste tõttu. Üldjuhul on tegemist siiski jõukamate piirkondade autonoomiataotlustega, kuid erinevad on arengud regioonides selles suunas. Esimestena kerkivad regionalismi valguses esile kindlasti selgelt erineva keele, kultuuri ja ajalooa Kataloonia, Baskimaa ja Galicia, mis on läbi aegade osutanud tugevamat või nõrgemat vastupanu riigi tsentraliseerimisele. Paigutatades regioonid Hispaanias regionalismi teooriasse, käsitletakse regioone Hispaanias kui riigisiseseid poliitilisi üksusi, millel on arenenud välja tugev regionaalne identiteet ning oma keel, kultuur ja institutsioonid ning mis püüdlevad riigi keskvoimust eralduda või saavutada üha suurem autonoomia selle riigi koosseisus.

---

²⁰ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C. „A Concise History of Spain“ Cambridge: Cambridge University Press, 2010, lk 2; 65

²¹ Jacobson, S., Andresen, A., Bešlin, B., Göderle, W., Györe, Z., Muigg, M., lk 21

Regionalismi areng Hispaanias sai alguse siis, kui algas moslemite väljatõrjumine Ibeeria poolsaarelt kristlaste poolt, nn Hispaania alade tagasivallutusest ehk Rekonkistast (hisp keeles *Reconquista*, VIII – XIII sajand).²² Rekonkista põhjustas üldise poolsaare territoriaalse ümberstruktureerimise, luues uued sotsiaal-poliitilised kogukonnad, mis jäid vaatamata samal ajal aset leidnud kristlikule ühinemisiikumisele iseseisvaks.²³ Arenes välja laiaulatuslik poliitiline ja sotsiaalne heterogeensus, mida peetakse Rekonkista pärandiks ning mis edaspidi osutub Hispaania valitsejatele tõsiseks katsumuseks ja tagasilöögiks riigi ühtseks kujundamisel.

Tänapäeva Kataloonias tõusis Rekonkista käigus esile Barcelona kui oluline võimukeskus, kus selle valitsemise eesotsas olevad krahvid arendasid Barcelona ja selle ümbritsevate territooriumite jaoks välja süstematiseeritud sotsiaalsed reeglid ehk seadused. Samal ajal sai alguse katalaani keele areng nagu me seda tänapäeval teame. 1137. aastal sõlmis Barcelona krahv Ramon Berenguer III ühenduse Aragóni kuningriigiga dünastiate läbi, kus mõlemad üksused jäid küll üksteisest sõltumatuks, kuid Kataloonia omandas majandusliku jõukuse tõttu suurema mõjuvõimu ja jäi seega selles konföderatsioonis domineerivaks osapooleks. Just see ühendus pani aluse Kataloonia majanduslikule arengule ning muutis ta 13. ja 14. sajandi peamiseks kaubandusjõuks läänepoolsel Vahemerel.²⁴ Seda perioodi võibki pidada katalaani identiteedi kujunema hakkamise ajaks. Samas aga ei kujunenud Rekonkista käigus välja sellist baski identiteeti nagu see õnnestus katalaanidel. Baskimaa aladel polnud laiaulatuslikku mauride²⁵ ülemvõimu ja seega neid otseselt ei vabastatud, vaid liideti pidevalt ühe kuningriigi küljest teise külge. Kuid baskide identiteedi loomisel mängivad olulist rolli *fueros*, mis kujutasid endast lepinguid kuninga ja kohalike autoriteetide vahel, tagades baskidele õiguse säilitada enda seaduste süsteem. Sarnast olukorda võis täheldada keskaegsest Euroopast, kuid seal anti sellised õigused näiteks linnale või mõnele muule väiksemale üksusele, Baskimaa puhul anti need laiematele territooriumitele, suurematele üksustele.²⁶ Seega aitasid *fuerosed* kaasa kollektiivse erinevuse saavutamisel just poliitilisel maastikul.

Esimene ametlik poliitiline ühinemine Pürenee poolsaarel leidis aset 1469, kui Kastilia ja Aragóni troonipärijad Isabel ja Fernando liitsid oma valdused ühise Hispaania krooni alla

---

²² Carr, R. „Hispaania ajalugu“ Valgus, 2006, lk 69

²³ Lecours, A., lk 216

²⁴ *Samas*

²⁵ Ingl k „moor“, tähendab moslemit, islamiusulist; endiste Hispaania ja Portugali alade muslimi kogukonna liikmed

²⁶ Lecours, A., lk 216

abielu läbi.²⁷ Selline poliitiline ühendus ei taganud siiski riigi tsentraliseeritust ja tugevat ühendust, sest institutsionaalselt jäid need kaks üksust lahutatuks ning see jäi segama ühtse, tugeva ja tsentraliseeritud absoluutse monarhia kehtestamist.²⁸ Seega kuni varajase 18. sajandini säilis mitmete poolautonoomsete alade märkimisväärne iseseisvus ja kergekäeline kontroll keskvalitsuse poolt. Selline olukord soosis suures osas erinevate territoriaalsete identiteetide säilitamist ja arendamist.²⁹

19. sajand tõi kaasa regionaalse identiteedi rõhutamise Hispaanias regionalistliku sümbolika loomise ja uute institutsioonide arengu läbi. See oli keskvalitsuse (Madridis) liberaalse eliidi tsentraliseerimiskatsete tulemus. Madrid otsustas kujundada Hispaania erinevad osad ühtsemaks ja ühendatumaks mudeliks, viidates regionaalsele autonoomiale kui tagasiarenevale ning endise režiimi jäänukile. Tsentraliseerimine ja homogeensus oli tollase aja uus moodne nähtus ning kujutas endast integratsiooni, võimu ja modernsust. Selles nägid muidugi ohtu regionaalsed piirkonnad ning nad asusid koheselt regioonide tegevust elavdama ja oma eripära ning õiguslikkust välja tooma, rõhudes oma piirkonna ajaloolise autonoomia traditsioonile ja kultuurilisele erinevusele.³⁰ Sai alguse karlistide liikumine, mis võitles endise korraga seotud traditsionaalsete struktuuride ja väärtuste säilitamise eest.³¹ Karlistidest arenesid välja baski natsionalistid – nad võtsid üle karlistide väärtushinnangud ja lisasid nendele baski rassi ja keele erilise elemendi.³² Sellega saigi alguse regionaalsete sümbolite formuleerimine, näiteks Baskimaa puhul sellele omase nime andmine, lipu, hümnid, rahvusliku püha kasutusele võtmine ja poliitilise partei Baski Natsionalistliku Partei, PNV (*Partido Nacionalista Vasco*) asutamine 1895. PNV oli katoliiklik konservatiivne partei, kelle natsionalistlik ideoloogia oli üles ehitatud vastanduma poliitilisele tsentralismile ning sisaldas endas rassilise ja kultuurilise erinevuse aspekti ülejäänud Hispaaniast.³³ PNV ideeks oli iseseisev, katoliiklik *Euzkadi* (baski keeles Baskimaa), mis koosneks kõikidest baski keelt rääkivatest regioonidest põhja ja lõuna pool Püreneedest, ning milles poleks ei kastiilia keelel ega liberalistlikel jõududel kohta.³⁴

---

²⁷ Barton, S. „A History of Spain“ New York: Palgrave Maximilian, 2004, lk 90

²⁸ Minehan, P. B., „Civil War and World War in Europe. Spain, Yugoslavia, and Greece, 1936-1949“ Palgrave Macmillan, 2006, lk 9

²⁹ Lecours, A., lk 217

³⁰ *Samas*

³¹ *Samas*, lk 218

³² *Samas*

³³ *Samas*, lk 215

³⁴ Barton, S., lk 200

Samalaadset liikumist võis täheldada ka Galicias, kus loodi tsentraliseerimise vastupanuks samuti enda poliitiline Galeegi Partei (*Partido Galeguista*), ehitades selle abil üles Galicia identiteeti. Kataloonia puhul, mis oli selleks ajaks juba suuresti industrialiseeritud (19. sajandil sai Hispaanias alles industrialiseerimine alguse, esimesena võtsid hoogu just Kataloonia ja Baskimaa), tõusis jõukaks saanud kodanikkond samuti riigivõimule vastu ning taaselustas ajaloolise autonoomia traditsiooni ning katalaani kultuuri ja keelt hakati üha rohkem propageerima.³⁵ 1901. asutati esimene märkimisväärne katalaani regionaalne natsionalistlik partei *Lliga Regionalista* (Regionalistlik Liiga) mis hakkas välja töötama katalaani regionalistlikku erinevust.³⁶

20. sajandi alguses leidis taaskord aset mõõnduste tegemine regionaalsetele ja kohalikele jõududele, tagades neile üpriski tugevad autonoomia tingimused. See kulmineerub omakorda Kataloonia ja Baski autonoomia statuutidega. Vahepeal tabab riiki aga kodusõda ning seni saavutatu trambitakse Franco režiimi poolt maha ning kogu võim riigis tsentraliseeritakse. Pärast Franco režiimi alt vabanemist leiab aset demokratiseerumine ning ühiskonna vabanemine ja algab autonoomsete kommuunide taastamine ja uute rajamine. Regionaalne autonoomia laieneb, kuid ei jõua veel selle tasemeni, mis saavutati 20. sajandi alguses.³⁷

Eelnevat kokku võttes võime nõustuda André Lecours'i väitega, et regionalism Hispaanias on ajaloolise institutsionalismi protsessi tulem, kus regioonide arenemisel ja nende autonoomialiikumiste tekkimisel on olulised poliitilised institutsioonid ja mitte kultuur kui suunav jõud.³⁸ Kokkuvõtlikult on regionalismi areng Hispaanias kulgenud järgmiselt: varajases Hispaania riigis valitses nõrk struktuur, mis võimaldas välja arendada territoriaalse autonoomia struktuuri. Kui 19. sajandi tsentraliseeritud riik hakkas ohustama regionaalsete eliitide võimu, siis asuti kohe ametlikult regionaalsete identiteete sõnastama, et õigust oma võimule säilitada. Autoritaarne riik tekitas jällegi kultuurse repressiooni, mis tagas regionalismi leviku massidesse. Demokraatlik riik omakorda soodustas taaskord regionaalsete – kultuursete identiteetide arvu suurenemist ja tegutsemist.³⁹

Eelnevalt välja toodule toetudes peab paika ka Xosé-Manoel Nuñez'i käsitus regionalismist, põhjendades territoriaalsete identiteetide säilimist ühe riigi sees kui nõrga riigi ülesehitamise tulemit. Hispaanias on territoriaalsed identiteedid just seetõttu eriti hästi välja kujunenud, et

---

³⁵ Lecours, A., lk 219

³⁶ *Samas*, lk 215

³⁷ Sole Tura, J. lk 242

³⁸ Lecours, A., 211

³⁹ *Samas.*, lk 210

keskvõim on püsinud pikka aega nõrk ning ei suutnud tervet territooriumi ühe võimu alla koondada. Nuñez toob samuti välja kolm teooriat, miks püsis regionalism sellisel kujul Hispaanias kuni kodusõja puhkemiseni: (1) 19. sajandi progressiivne liberalism ja föderalism toetasid teoreetiliselt regionalismi ning vastandusid mõõdukate liberaalide tsentraliseerimispoliitikaga; (2) ühtsuse ja mitmekesisuse põhimõtte dünastia võimu all ja usk katoliku kirikusse (mitmekesisuse all on mõeldud erinevate kuningriikide, territooriumite, õiguslike seaduste ja privileegide säilitamist); ning kolmandaks põhimõtet, et (3) õige Hispaania koosneb selle kõige puhtamatest ja õigematest osadest, milleks on iseseisvad regioonid ja omavalitsused (st Hispaania peaks säilitama sellise vormi, nagu ta koguaeg on olnud) ja see välistab täielikult riigivõimu tsentraliseerimise.⁴⁰

Rekonkista pärand ja selle säilimine läbi sajandite muutis Hispaania tsentraliseerimise raskeks ülesandeks. Võitlus tsentraliseerimise vastu erinevates regioonides viis hoopiski üha tugevama vastupanu osutamiseni ja konkreetsete ning selgelt eristuvate regionaalsete identiteetide vormimiseni. Veelgi enam, regionaalse identiteedi rõhutamine tõi kaasa vastava sümbolika loomise ja uute institutsioonide arengu, mis andsid nendele identiteetidele põhjendatud õiguslikkuse.⁴¹ Nõnda püsis regionalism mõningate tagasilöökide ja elavnemistega kuni Hispaania kodusõja alguseni, millest sai tugev tagasilöök kogu regionalismi arengule, kuid tänaseks teame, et ta seda peatada siiski ei suutnud.

2.1. REGIONALISMI AJALOOLINE TAUST KATALOONIAS

Kataloonia territoorium asub Iberia poolsaare kirdeosas ning kujutab endast küllaltki selget kolmnurgakujulist territooriumi, mis on läbi aegade olnud katalaanide tuumikala. Geograafiline määratlus pole siiski seda regiooni defineeriv tunnus. Kataloonia on läbi aegade olnud nn „vahealaks“ Prantsusmaa ja Hispaania vahel, tegeledes iseseisva kaubandusega juba keskajast alates ning arendades samaaegselt välja oma kultuuri ja keele, mis ülejäänud Iberia poolsaare rahvastikust hästi eristatav on. Tänapäeval on Kataloonias elanikke umbes 7,5 miljonit, mis teeb ligikaudu 6 korda rohkem inimesi kui Eesti Vabariigis ning neile on antud

---

⁴⁰ Núñez, X.-M., lk 124

⁴¹ Lecours, A., lk 219

ametliku rahvuse staatus.⁴² Seega on tegemist nn „riigita rahvaga“, kes aga oma riiki taga igatseb ning paljud regionalistlikud rühmitused piirkonnas selle poole ka püüdnud. Esimene ametlik märge Kataloonia kui tervikliku üksuse kohta pärineb 1170. aastatest ühe Barcelona ametniku üleskirjutistest, kus see territoorium esimest korda Katalooniana kirjas on (teadaolevatest allikatest).⁴³ Tegelikult on katalaanide asuala suurem: neid on lisaks Katalooniale veel Valencias ja Baleaari saartel ning Prantsusmaa endises Kataloonia osas. Ajalooliselt on Kataloonia kuulunud mitmete erinevate üksuste koosseisu (Püha Rooma Keisririik, Aragóni Kuningriik, Hispaania Kuningriik), kuid siiani on suudetud säilitada selle regiooni eripära, kultuur ja keel ning ka ajalooline poliitiline esindusorgan.

Kataloonia regiooni puhul on tegemist traditsionaalse riigisisese üksusega, kus on välja kujunenud regionaalne identiteet ning seega regiooni elanike rahvuslik kuuluvus on üheks määravaks regiooni eristumise tunnuseks. Samuti saab teda liigitada ka endise ajaloolise üksuse alla – üks osa Kataloonia tänapäevasest territooriumist hakkas ühtse piirkonnana eralduma nn Hispaania Margi (Kirde-Hispaania osa Alpide juures, kaitseala, mis loodi Karolingide monarhia poolt) nime all. Vastav ala jaotati valitsejate poolt maakondadeks, mille etteotsa pandi krahvid ning juba 9. sajandi alguses suutsid Barcelonas ja selle lähedastel aladel võimutsenud krahvid oma võimu nn „Vana-Kataloonia“ territooriumil tsentraliseerida ja nad katkestasid järk-järgult oma sidemed Karolingide monarhiaga.⁴⁴ Hiljem liitsid need krahv-valitsejad Kataloonia alad Aragóni kuningriigiga ning selle ühenduse käigus laiendati olulisel määral oma valitsusalasid, jõudes vallutada isegi Napoli Kuningriik Apenniini poolsaarel ning muutudes suureks kaubandusjõuks Vahemerel 13-15. sajandil.⁴⁵

Regionalism Kataloonias toetub mitmele aspektile. Esiteks on regioonil olemas olnud juba keskajast enda poliitiline esinduslik üksus – *Generalitat*⁴⁶ ning selle piirkonna tugev regionaalne identiteet annab märku pikaajalisest ajaloolisest protsessist. Kataloonias on läbi aegade olemas olnud oluline kultuuri- ja kaubanduskeskum Barcelona, mis on olnud oluline võimukeskus. Sealne kohalik eliit on just oma huvide silmas pidades hakanud rõhuma enda regionaalsetele privileegidele ning seega püüdnud igati takistada Kataloonia integreerumist

---

⁴² Ära toodud Kataloonia Autonomiam Statuudi esimeses peatükis: „*Kataloonia, kui rahvus, ...*“

http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/titol_preliminar.htm 29.04.13

⁴³ Jacobson, S., Andresen, A., Bešlin, B., Göderle, W., Györe, Z., Muigg, lk 22

⁴⁴ *Samas*, lk 17

⁴⁵ *Samas*

⁴⁶ 13.-14. sajandil järkjärgulise protsessi tulemusel välja kujunenud administratiivne organ, Kataloonia enda üldnõukogu mida peeti moodsa vabariikliku riigi eelkäijaks Euroopas.

Hispaaniasse. Samuti peetakse üheks Kataloonia kui regiooni esilekerkimise põhjuseks ka selle moderniseerumist samal ajal kui ülejäänud Hispaania oli stagnatsioonis.⁴⁷

Regionalistliku liikumise elavnemist Kataloonias on märgata 19. sajandil kui tõusis esile katalaani keeleline ja kirjanduslik aktiivsus, teada kui *Renaixença* (uuestisünd, renessanss), mis algas juba 1830ndatel. Sellele aitas kaasa üha süvenev vimm järjestikuste liberaalsete valitsuste tsentraliseerimispoliitikate vastu, mis takistasid majanduslikult dünaamiliste ääremaa regionide arengut.⁴⁸ Poliitilised aktivistid püstitasid regionalistlikud nõudmised kahele kesksele argumendile: esiteks väitsid nad, et nagu natsionalistid üle Euroopa, on nende regioon on säilitanud oma keele, seadused, kultuuri ja ajaloo ning seega väärrib oma poliitilist struktuuri.⁴⁹ Teiseks oli Katalooniast saanud üks rikkamaid ja enim industrialiseeritud territooriume poolsaarel ja seega peaks see regioon olema valitsetud kohaliku eliidi poolt, kes on teadlikud industrialiseeritud ühiskonna pingetest ja probleemidest, mitte keskvalitsuse oligarhide poolt, kes olid peamiselt põllumajanduslikel aladel pädevad.⁵⁰

1892. aastal koostab katalaani poliitik Enric Prat de la Riba regionaalse põhiseaduse eelnõu, teada kui Manresa põhimõtted (*Bases de Manresa*), mis nõudsid Hispaanias asuvale katalaani keelt kõnelevale osariigile autonoomiat ning olid aluseks hilisemale Kataloonia Autonomia Statuudile. Kõige mõjuvõimsamaks poliitiliseks liikumiseks 20. sajandi alguses oli nn Regionalistide Liiga (*Lliga Regionalista*), mille peamised põhimõtted olid tagada kindel ivalitsus Katalooniale ja kaitsta kohalike katalaani töösturite majanduslikke huvisid.⁵¹

20. sajandi alguseks olid regionalistlikud meeleolud Kataloonias olulisel määral elavnenu. Üha enam kasvas arusaam, et Kataloonia kui poolsaare rikkaim ja enim industrialiseeritud piirkond peaks saama valitsetud kohaliku eliidi poolt ning regiooni majanduslik areng ning ülejäänud Hispaaniast eristumine aitas sellele suuresti kaasa. Uue sajandi alguses sisenes regioon aga radikaalsete ideoloogiate ajastusse, mis viis nii Hispaania riigi kui Kataloonia koos sellega äärmuslike konfliktideni, millel olid laiaulatuslikud tagajärjed. Üks nendest oligi Hispaania kodusõda, mis mõjutas oluliselt regionalismi arengut.

---

⁴⁷ Jacobson, S., Andresen, A., Bešlin, B., Göderle, W., Györe, Z., Muigg, lk 20

⁴⁸ Barton, S., lk 199

⁴⁹ Jacobson, S., Andresen, A., Bešlin, B., Göderle, W., Györe, Z., Muigg, lk 19

⁵⁰ *Samas*

⁵¹ Barton, S. lk 199

3. TEEKOND KODUSÕJANI: REGIONALISMI ELAVNEMINE JA TEINE VABARIIK

Enne kodusõja algust oli regionalism Hispaanias saavutanud tõenäoliselt oma kõrgpunkti. Katalooniast ja Baskimaast olid 1930ndateks arenenud kaks kõige aktiivsemate poliitiliste liikumistega regioonid, mis tekitasid keskvõimuse pidevalt meeolehärra. Regionaalsete liikumiste arvu kasv, poliitiliste parteide aktiveerumine ning vabariigi valitsuse ebastabiilsus aitas sellele kindlasti kaasa. Regionalismi võiks samuti pidada üheks kodusõja puhkemise põhjusteks, kindlasti tekitasid regionaalsed liikumised ja pidevad autonoomiataotlused riigis uusi pingeid, aga milline mõju oli neil kodusõja kulgemisele, vaatleme edaspidi. Katalaanide ja baskide regionalistlikud püüded elavnesid juba 20. sajandi alguses seoses majandusliku ebavõrdusega – mõlemad regioonid olid küllaltki edukad ning äärmiselt sõltuvad keskvõimusest, omamata ise olulist poliitilist võimu oma regiooni üle. Samal ajal elavnesid industrialiseerimisest ning majanduslikust arengust tingituna ka tööliste poliitiliste parteide ja ametiühingute liikumised, mis omasid regionalistlikele liikumistele negatiivset mõju, õhutades piirkonna tööliste sotsiaalse revolutsiooni läbiviimisele ning seega piirates näiteks Kataloonia valitsuse võimuulatust oma aladel.

3.1. RIIGISISESED PINGED 20. SAJANDI ALGUSES

Hispaania sisenes 20. sajandisse nn restauratsioonimonarhia all⁵² ning sajandi alguses valitses terves Hispaania riigis ebastabiilne õhkkond. Äsja kaotatud Hispaania-Ameerika sõda (1898) kolooniate pärast Kuubal ja Filipiinidel tõstis rahulolematust ja pettumust riigisiselt ning eriti majanduslikult edukates regioonides nagu Kataloonia ja ka Baskimaa. Kolooniate kaotamine tähendas Hispaania imperiaalvõimu lõppu ja tõi omakorda kaasa enesekindluse kriisi keskvalitsuses Madridis. Nende sündmuste varjus elavnes poliitilise opositsiooni tegevus, kelleks võis eelkõige pidada liberaliste ja regionalistidest aktiviste Baskimaal ja Kataloonias. Sealsete tööstusliidrite ja tööliste rahulolematuse valitsusega sõjas lüüasaamise

---

⁵²Pärast esimest Hispaania Vabariiki taastatud monarhiavõim, mis kestis 1876-1923 kuni Primo de Rivera diktatuurini. Hispaania Esimene Vabariik kestis kõigest ühe aasta, 1873-1874. Carr, R., lk 224-227

pärast (seeläbi kaotati oluline välisurg, mis oli tagasilöögiks piirkonna edukale majandusele) kasvas suurel määral ning see põhjustas regionaalse eripära esile toomise, mis viis omakorda üha suuremate nõudmisteni oma majandusajade ajamisel ning need majandusliku iseseisvuse mõtted soosisid omakorda poliitilise iseseisvuse liikumist. Üha enam tõusis katalaanide kultuurilise eneseteadvustamise tendents, tähtsustades Kataloonia rikkalikku kirjandust ja ajalugu.⁵³ Kuid just majanduslikud motiivid olid need, mis viisid kaua Hispaania riigi koosseisus olnud üksused separatistlike liikumisteni. Enne 20. sajandi algust aset leidnud liberalismi leviku suurenemine ja ka kogemine Hispaanias (I Vabariigi katse) oli absoluutse võimu struktuurid suures osas lammutanud ning oli loodud administratiivne ja seaduslik võrgustik moodsa ja tsentraliseeritud riigi jaoks.⁵⁴ See aga kujutas endast omakorda keerulist ja mitmekesist sotsiaalmajanduslikku süsteemi, lisades sinna veel väga erinevad regionaalsed struktuurid. Ülejäänud Euroopaga võrreldes on Iberia poolsaar 20. sajandi alguses üks sotsiaalmajanduslikult kõige alaarenenuim ja poliitiliselt ebastabiilne piirkond Euroopas,⁵⁵ sestap tundis Hispaania eliit tungivat vajadust riiki reformida ning viia sisse muudatusi, et taastada Hispaania kunagine jõukus ja sära. Varajasest Hispaania impeeriumist oli 20. sajandist järele jäänud mitmekesine poliitiline pärand, kolm peamist sotsiaalset jõudu olid järgmised: konservatiivid (maaomanikest oligarhid lõunas ja edelas – jätkasid maaga aadlike traditsiooni, nüüd siis eraomandiga; katoliku kirik; armee), liberaalid (keskklass, väikekodanlased, kaubandus, tööstus- ja rahanduskodanikud), vasakpoolsed töölised (töölisklass; anarhistid).⁵⁶

Töölisklassi poliitiliste organisatsioonide teke ja ametiühingute loomine sai alguse juba 19. sajandil seoses riigi industrialiseerimisega. Eriti aktiivseks muutusid anarhistid, kelle liikumine leidis toetust Andaluusia maata talupoegade seas ning Kataloonia tööstustöölise seas, toetudes põhimõtetele nagu sotsiaalne õiglus, maareform ja kapitalistliku süsteemi purustamine. Riiklik Tööliit, CNT, (*Confederación Nacional del Trabajo*), loodi aastal 1910 ning see püüdis saavutada oma revolutsioonilist eesmärki läbi erapooletuse ja streikide ning leides seega toetust entusiastliku töölisklassi poolt, eriti maata talupoegade seas.⁵⁷ Eriti

---

⁵³ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 236

⁵⁴ Barton, S., lk 172

⁵⁵ Minehan, P. B., lk 7

⁵⁶ *Samas*

⁵⁷ Barton, S., lk 200

aktiivseks muutus CNT just Barcelonas, kus organiseeriti massiliselt streike, mida tööandjad pidevalt maha suruma pidid.⁵⁸

Teiseks esilekerkivamaks parteiks oli marksismi poolt mõjutatud Hispaania Sotsialistlik Töölispartei, PSOE, (*Partido Socialista Obrero Español*), asutatud Madridis 1879 Pablo Iglesias' poolt. Sellega liitus hiljem Töötajate Keskliidu Ametiühing, UGT, (*Unión General de Trabajadores*) loodud aastal 1888.⁵⁹

Regionalistlikest parteidest osutus sajandi alguses kõige mõjuvõimsamaks Kataloonia *Lliga Regionalista* (Regionalistide Liiga) Francesc Cambó juhtimise all. Pärast 1905. aasta intsidenti Barcelonas (sõjaväeline jõuk ründas katalaani poliitilis-satiirilist ajakirja *Cu-Cut!* kontoreid ja samuti katalaani ajakirja *La Veu de Catalunya*, sest need olid avaldanud antimilitaarse karikatuuri) ja sellele järgnenud liberaalse valitsuse seadusemuudatust, mis lubas sõjaväelisel kohtul astuda vastu ükskõik kellele, kes laimas sõjaväe reputatsiooni, lõid kõik Kataloonia regiooni poliitilised jõud (natsionalistid, vabariiklased, karlistid, vasakpoolsed ja regionalistid) valimisliidu Katalaani Solidaarsus (*Solidaritat Catalana*), mis saavutas ülekaaluka võidu 1907. aasta valimistel. Katalaani Solidaarsusest sai esimene partei, mis üritas Kataloonia nõudmisi täide viia, kuid tulutult. 1911. tuleb Lliga Regionalista välja ideega ühendada neli katalaani provintsi (Barcelona, Girona, Lleida ja Tarragona) üheks üksuseks, nn *Mancomunitat*'iks. 1913. aktsepteeritakse see idee Hispaania valitsuse poolt ning 1914 ühendatakse omavahel need neli provintsi.⁶⁰ *Mancomunitat*'i loomine oli poliitiliselt väga oluline sündmus, sest see sümboliseeris Hispaania valitsuse tunnustust Kataloonia provintside ühtsusele ja Kataloonia eksistentsile üldse Hispaania koosseisus. Samuti aitas provintside ühtsus kaasa katalaani keele ja kultuuri edendamisele. Esimeseks presidendiks sai Lliga Regionalista samaaegne liider Enric Prat de la Riba 6. aprillil 1914. *Mancomunitat* tegutses edukalt avaliku elu korraldamisel (heaoluteenused, haridus, kultuur) kuni 1925. aastani, mil Primo de Rivera diktatuur *Mancomunitat*'i tühistas.⁶¹ 1918. aastal koostasid *Mancomunitat*'i liikmed Kataloonia Autonomiam Statuudi eelnõu, mis esialgu jäi küll Hispaania keskvalitsuse poolt kinnitamata, kuid mis sai aluseks samale statuudile tulevikus.⁶² 1922. rajati veelgi separatistlikemate suunitlustega Kataloonia Aktsioon (*Accio*

---

⁵⁸ Carr, R., lk 236

⁵⁹ Barton, S., lk 201

⁶⁰ *Samas*, lk 199

⁶¹ Generalitat de Catalunya, <http://www.gencat.cat/generalitat/eng/guia/antecedents/antecedents13.htm> 10.04.13

⁶² Generalitat de Catalunya, <http://www.gencat.cat/generalitat/eng/guia/antecedents/antecedents15.htm> 10.04.13

Català), mis propageeris radikaalset rahvuslust eesotsas Fransesc Maciaga.⁶³ Elavnenud poliitilistele liikumistele 20. sajandi teise kümnendi lõpus aitas kindlasti kaasa Kataloonia tööstuse mitmekesisustumine Esimese maailmasõja ajal – Hispaania jäi selles konfliktis erapooletuks ja see võimaldas Hispaania suurtootjatel - eesotsas katalaanidel - nautida suurt ekspordikasumit, mis tõstis katalaanide enesekindlust autonoomia eest võitlemisel.⁶⁴

1923. aastal katastroofiliste sündmuste ajal Marokos leidis aset Kataloonia kindrali Primo de Rivera riigipööre Hispaanias, mille tagajärjel kuningas kinnitas ta sõjaväeliseks diktaatoriks.⁶⁵ Kataloonia kodanikkond, kartes tööliklassi ülestõusu, toetas radikaalset käiku, uskudes diktaatori lubadusi ulatuslikust autonoomiast. Tegelikult trambiti diktatuuri saabudes seni saavutatu jalge alla ning Kataloonia senised privileegid tühistati.⁶⁶ Primo de Rivera režiim taastas hoopis tsentraalse valitsuse voli ja poliitiliste parteide tegevus lõpetati.⁶⁷ See aga aitas kaasa taaskord regionalismi elavnemisele: hoolimata klassidevahelisest sõjaolukorrast Kataloonias, ühinesid sealsed elanikud ühiste regionaalsete huvide alusel ja hakkasid nende nimel koostööd tegema.

Baskimaa kahest provintsist (kokku on neid kolm) – Viscayast ja Guipuzcoast – olid 20. sajandi alguseks kujunenud tugevad kaevanduse, rauamaagi, terase, laevaehituse ja paberitööstuse piirkonnad, mõlemad samuti nagu Katalooniaga, orienteeritud peamiselt ekspordile. Samuti oli Baski regioon kuulus ka oma tugeva pangandussektori poolest, olles seega mõjuvõimas üle kogu Hispaania. Tänu sellele omasid nad poliitilise keskuse Madridi üle juba piisavalt võimu. Erinevused baskide ja katalaanide autonoomialiikumistes erinesid suurel määral: baskid olid konservatiivsed ja katoliiklikud, katalaanid olid pigem moodsad, väga ilmalikud ja antiklerikaalsed ning klasside sees poliitiliselt erinevad, olles esindatud kommunistidest kuni anarhistideni.⁶⁸ Samuti polnud baskidel nii aktiivsete poliitiliste rühmituste minevikku nagu seda oli katalaanidel. Esimene baskide Rahvuslik Partei, PNV (*Partido Nacionalista Vasco*), rõhus peamiselt rassilisele ja kultuurilisele erinevustunnetusele ülejäänud Hispaaniast⁶⁹ ning nad toetusid oma regionalistlikes vaadetes eraldi baski riigi ideele, nn *Euzkadi*, mille eesmärk oli millalgi Hispaania riigist eralduda.⁷⁰

---

⁶³ Carr, R., lk 233

⁶⁴ Samas, lk 242

⁶⁵ Samas, lk 241

⁶⁶ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 242

⁶⁷ Samas, lk 207

⁶⁸ Minehan, P. B., lk 82

⁶⁹ Barton, S., lk 199

⁷⁰ Carr, R., lk 233

3.2. TEINE VABARIIK – REGIONALISMI KÕRGPUNKT

Aasta pärast Primo de Rivera diktatuuri lõppu (1930) Hispaanias kuulutas admiral Juan Bautista Aznar välja kohalike omavalitsuse esimesed liberaalsed valimised pärast 1923. aastat. Valimised võitsid kõikjal napilt vabariiklikud liberaalsed jõud ning see tähendas ainult ühte – kuningas Alfonso XIII põgenes riigist ning 14. aprillil 1931 kuulutati välja Teine Hispaania Vabariik, mille esimeseks presidendiks sai Niceto Alcalá Zamora ja esimeseks valitsusjuhiks Manuel Azaña.⁷¹

Hispaania Teise Vabariigi ajaks oli regionalismist ja regionaalsetest isevalitsustest saanud üks läbivaid mineviku probleeme, millele polnud Hispaania riik siiani lahendust leidnud.⁷² Vasakpoolsed liberalistid lootsid murda parempoolse traditsionalismi, saada lahti armee, kiriku ja maaomanike eliidi ülemvõimust ning teha Hispaaniast moodne, egalitaarne ja demokraatlik ühiskond.⁷³ See oli ka kooskõlas regionalistlike huvidega, kes oma eesmärkide saavutamisel just demokraatlikku lähenemist kasutavad.

Huvitav on Hispaania vabariigi väljakuulutamise juures see, et katalaanidel õnnestus teoreetiliselt Kataloonia Vabariik kehtestada tegelikult juba mõned tunnid enne Hispaania Vabariigi väljakuulutamist.⁷⁴ Võimalusest haaras katalaani radikaalne partei *Esquerra* (Vasakpoolsed) eesotsas Fransesc Maciàga, kes kuulutas välja iseseisva Kataloonia Vabariigi föderaalne Hispaania koosseisus. See iseseisvumiskatse suruti keskvalitsuse poolt ühiste kokkulepete (lubadus laiaulatuslikule autonoomiale, Generalitat'i taastamine) abil maha ning 1932. aastal pärast uue konstitutsiooni vastuvõtmist (1931) kinnitas Madrid Kataloonia separatistlike meeleolude rahustamiseks autonoomia statuudi. Esimest korda sätestati katalaani keel kui teine ametlik keel Kataloonias, kehtestati Generalitat kui juhtiv organ, millel oli limiteeritud võim hariduses, politseikorra tagamisel ja maksudes. Ühtlasi hakkasid tegutsema katalaani keelne raadio ja ajalehed.⁷⁵ Hispaania valitsusele jäi kontroll relvastatud jõudude, välispoliitika ja tollimaksude üle. Baskide katse oma autonoomiat taotleda oli palju

---

⁷¹ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 247; Barton, S., lk 211

⁷² Barton, S., 215

⁷³ Minehan, P. B., lk 210

⁷⁴ Generalitat de Catalunya <http://www.gencat.cat/generalitat/eng/guia/antecedents/antecedents15.htm> 29.04.13

⁷⁵ Thomas, H. „The Spanish Civil War“ Great Britain: C. Nicholls & Company Ltd, 1961, lk 80

aeglasem – nende autonoomia statuut kinnitati alles kolm kuud pärast Hispaania kodusõja algust.⁷⁶

Sellised arengud tõstsid omakorda tagajalgadele Hispaania parempoolsed fašistlikud jõud, keda kannustas tagant riigi lõhenemise kartus ning kes seisis eelkõige Hispaania riigi ühtsuse ja ühtluse eest.⁷⁷ Tekkis konflikt regionalistlike põhimõtteid toetavate ja separatismile vastu olevate jõudude vahel.

Hispaania Teine Vabariik sündis just sel ajal, kui mujal maailmas valitses üleüldine majanduslik depressioon, pidevalt vähenes ekspordi maht, kasvas rasketööstuse osa, mis oli orienteeritud masinate tootmisele ning muu eluks vajaliku tootmine jäi seega tahaplaanile, sissetulekud langesid olulisel määral. Selliste sündmuste ajal oli Teise Vabariigi valitsuse eelarve juba algusest peale defitsiidis. Uus valitsus koosnes algusest peale killustunud poliitilistest jõududest (vasakpoolsed vabariiklased, sotsialistid, katoliiklastest konservatiivsed vabariiklased jms), mis vähese demokraatia kogemuse tõttu polnud võimelised kompromissideni jõudma. Eesmärgiks võeti mitmete reformide (põllumajanduses, tööliste õigustes) läbiviimine ja demokraatia kehtestamine, mis osutus seesugusele valitsusele üpriski keeruliseks ülesandeks.⁷⁸ Üha enam süvenesid vastuolud parempoolsete ja vasakpoolsete jõudude vahel ning mängu tuli vägivald ja streikide korraldamine.

Pinged ühiskonnas kasvasid seoses töölisliikumiste aktiveerumise ning ühe huvitava näite võib tuua ka 1933. aasta valimistest, mil naistel lubati valida. Valimised võitsid parempoolsed jõud ning selles süüdistati justnimelt valimistel osalenud naisi, vihjates nende konservatiivsetele hoiakutele.⁷⁹ Uueks valitsuse juhiks sai Alejandro Lerroux, kes olles parempoolsete ideede kalduvustega, hakkas mitmeid vasakpoolsete vabariiklaste sisseviidud reforme tühistama. Kaasaarvatud Katalooniale ja Baskidele antud autonoomia. Parempoolsete võit tõi omakorda kaasa poliitilise maastiku pingestumise, mis päädis plahvatusega 1934. aastal.⁸⁰

---

⁷⁶ Lasanovski, V. „Regionalism. Did regionalism play a role in the Spanish Civil War?“ – *History in Dispute*, vol. 18, The Spanish Civil War, 2005, lk. 191-198, lk 193

⁷⁷ Minehan, P. B., lk 214

⁷⁸ *Samas*, lk 210-211

⁷⁹ Generalitat de Catalunya

<http://www20.gencat.cat/portal/site/culturacatalana/menuitem.be2bc4cc4c5aec88f94a9710b0c0e1a0/?vgnnextoid=970d5c43da896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=970d5c43da896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=detall2&contentid=2d803c084ded7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD> 10.04.13

⁸⁰ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 249

Samuti aktiveerisid toonases liberaalses õhkkonnas Primo de Rivera diktatuuri ajal varjus olnud anarhistid, kes said Vabariigi koosseisus taaskord vabalt tegutsema hakata. Samal ajal olid nad organiseerinud põranda all organisatsiooni Ibeeria Anarhistide Föderatsioon, FAI, (*Federación Anarquista Ibérica*) ning juba detsembris 1933 proovisid anarhistid Kataloonias läbi viia revolutsioonilist streiki, mille eesmärgiks oli kollektiviseerida nii maa kui ka mõned kohalikud tehased.

1934. aastal oktoobris vallandus üle Hispaania üldine streik, mis vasakpoolsete poolt tituleeriti Oktoobrirevolutsiooniks. Kataloonias vallandas streik regionaalse ülestõusu keskvalitsuse vastu. Kataloonia regionaalse valitsuse juht Lluís Companys kuulutas segadust ära kasutades 1934. aasta 6. oktoobril välja iseseisva Kataloonia riigi, kartes fašistliku partei võimu kasvu Kataloonias ja natsionalismi esilekerkimist ning, et Madridis võib samuti võimust haarata fašistlik partei. Samal ajal surus aga Barcelona armeeüksuse kindral Domingo Batet katalaanide ülestõusu maha ning Lluís Companys ja ta valitsus vahistati 7. oktoobril.⁸¹ Sellega peatati ka autonoomia statuut Kataloonias (kuigi monarhistid nõudsid, et see tühistataks, siis Lerroux lihtsalt peatas selle). Samal ajal toimus mäss ka Astuuria kaevandustes, kus selle surus maha veel noor ja tundmatu kindral Fransisco Franco. Oktoobrimässu mahasurumine võimaldas võimule pääseda Autonoomsete Parempoolsete Parteide Liidul (*Confederación Española de Derechas Autónomas*, CEDA) eesotsas Gil Roblesiga. Vabariigimeelsed moodustasid omakorda nn Rahvarinde, mis koosnes erinevatest vasakpoolsete vabariiklaste parteidest, sotsialistidest ja Hispaania Kommunistlikust Parteist (*Partido Comunista de España*, PCE) ja revolutsioonilisest marksistlikust tööliste ühingust POUM. Vasakpoolsed kahtlustasid parempoolseid fašismile pühendumises ja parempoolsed süüdistasid vasakpoolseid kommunistlike huvide taotlemises. Pärast oktoobrimässu mahasurumist kuulutati Kataloonia regionaalsed taotlused kui otseseks rünnakuks kogu Hispaania suveräänsusele. Siiski pärast uusi valimisi 1935 vahetus taaskord valitsus vasakpoolsete jõudude kasuks ning poliitiliselt represseeritutele anti amnestia ja ka Kataloonia valitsuse juht Lluís Companys naases võimule Kataloonias.

1936. aasta valimistel saavad vasakpoolsed valimistel taaskord ülekaalu.⁸² Parempoolsed jõud, kannustatud üha kasvavast ebastabiilsuse nähtusest riigis korra hoidmisel ja fašistlike meelolude hoogustumisest, alustasid riigipöörde läbiviimisega, mis sai alguse Marokost 17. juulil 1936 kindral Fransisco Franco eestvedamisel. Sellega lõppesid vasakpoolsete püüded

---

⁸¹ Jackson, G. „The Spanish Civil War“ London: Thames and Hudson Limited, 1974, lk 24

⁸² Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 216-218

läbi viia riiki demokratiseerivaid reforme ning sai alguse konflikt, mis peatas mitmed senised liberaalsed saavutused.

4. KODUSÕDA – REGIONALISMI LÕPP?

1936. aasta mässuliste eesotsas seisis kindal Sanjurjo, kes alustas koos teiste vandenõulastega riigipöörde ettevalmistamist. Nendega ühinesid omakorda Falangistide (fašistlike rühmituste partei, liider Jose Antonio Primo de Rivera)⁸³ ja karlistide (traditsionalistid) grupeeringud. Otsustavaks lükkeks sai parempoolse poliitiku Calvo Sotelo mõrv 12. juulil 1936, mis andis lükke parempoolsetele liidritele. Järgmisena leidis 17. juulil aset Hispaania armee mäss Marokos eesotsas kindral Fransisco Francoga, millega liitusid järgnevatel päevadel ülejäänud sõjaväe garnisonid üle Hispaania. Vandenõulased olid veendunud, et suudavad vastupanu koheselt tagasi lüüa ning et mäss osutub edukaks, kuid nende üllatuseks suutsid vabariiklikud jõud end kiiresti koguda ja vastulöögile asuda. Mässajatega ühines osa tsiviilväest (nn *Guardia Civil*, sõjaväeline politseiüksus, mis oli loodud avaliku korra ja eraomandi kaitse eest hoolitsemiseks esmalt maapiirkondades)⁸⁴, kuid mere ning õhuväed jäid lojaalseteks vabariiklikele jõududele. Franco oli sõja puhkemise hetkel oma kogenud sõduritega endiselt Marokos ja seega oli tema mandrile jõudmine mässu toetamiseks raskendatud ning ülestõus saavutas kohese kindla edu vaid üksikutel aladel Hispaania lõuna- ja loodeosas.⁸⁵ Algas Hispaania kodusõda.

Kodusõja konflikti Hispaanias 1930ndate teisel poolel on palju käsitletud rahvusvahelises võtmes. Olgugi, et tegemist oli teoreetiliselt riigisisese konfliktiga kahe erineva poole vahel (ülestõusnutest fašistid ja vabariiki kaitsvad vasakpoolsed), laienes sõda ka üle piiri, kaasates võõrvõimud ning mitmete rahvusvaheliste brigaadide osalemise konfliktis. Seda on peetud justkui Teise maailmasõja eelmänguks, sest kaks põhilist äärmuslikku suurvõimu sel ajal Euroopas – Saksamaa ja Nõukogude Liit, katsetasid oma relvi ning sõjataktilaid selles konfliktis. Philip B. Minehan paigutab Hispaania kodusõja Teise maailmasõja konteksti koos Jugoslaavia ja Kreeka kodusõjaga, väites et Teine maailmasõda algab sisuliselt juba 1930.

---

⁸³ Romero Salvadó, F. J. „The Spanish Civil War“ Palgrave Macmillan, 2005, lk 41

⁸⁴ Thomas, H., lk 75

⁸⁵ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 220-222

aastate keskpaiku, mil kasvavad pingekolled igal pool üle Euroopa. Ta käsitleb Teist maailmasõda ja sellele eelnenud ja järgnenud konflikte kui eelkõige üleüldist võitlust liberaalse kapitalismi, Nõukogude kommunismi ja fašismi/natsismi vahel nende sotsiaalmajanduslikes, poliitilistes, ideoloogilistes, diplomaatilistes ja sõjaväelistes vormides.⁸⁶

Hispaania kodusõda tuleb vaadelda kui sõda kahe erineva Hispaania vahel, mis on omakorda veel olulisel määral lõhestunud. Esmalt toimus vabariiklaste poolt võitlus progressi (demokraatia, liberaalsed ideed) ja mässajate poolt traditsioonide (katoliiklus, monarhia) vahel, samas aga eksisteerisid vabariiklaste poolel veel anarhia eest võitlejad, kellele vastandusid kindla korra loomise eest seisjad mässajate poolel. Viimaste meelest oligi vabariigist saanud korrapäratu ja jõuetu organ ning nüüd tuli suund võtta eelkõige korra taastamisele selles kaosesse sattunud riigis. Nendega liitus ühtlasi ka katoliku kirik, kes oli endise vabariigi reformides pettunud ning keda vabariigi poolt taga kiusati.

Vabariiklaste jõud olid kindlasti lõhestunumad ja ebastabiilsemad kui natsionalistide omad. Vabariiklaste jõududest vasakpoolsete jaoks oli liberaalse demokraatia kaitse tähtsaim, anarhistidele ja radikaalsetele sotsialistidele ning mõningatele kommunistidele oli tähtsaim sotsiaalne revolutsioon, samas anti-stalinlikud kommunistid seisid just sotsiaalse revolutsiooni vastu ning taotlesid kindla korra kehtestamist vabariiklaste poolel.⁸⁷ Siit võib välja tuua erinevaid põhjuseid sõjas kaasa löömise pärast: anarhistidele ja sotsialistidele oli oluline tööliste õiguste eest seismine, maa ümberjagamine, liberaalse demokraatia eest seismine ning lisanduvad veel katalaani ja baski ajalooliste piirkondade keele ja kultuuri tunnustamise ning nende autonoomia tagamise eest võitlemine. Lisaks rajasid mitmed suuremad parteid ja ametiühingud veel oma sõjaväelised eriüksused, näiteks anarhistlik CNT ja marksistlik POUM. Anarhistid, vasakpoolsed sotsialistid ja marksistlikud organisatsioonid (POUM) algatasid linnades ja maapiirkondades sotsiaalse revolutsiooni, samal ajal mässu vastu võideldes. Mitterevolutsioonilised jõud vabariiklaste poolel (Kataloonia puhul Kataloonia valitsus ja kommunistlikud jõud) ei omanud piisavalt jõude, et seda ära hoida. Kuid ka revolutsioonilised jõud, kuigi poliitiliselt tugevad ja võimukad, olid siiski suures osas organiseerimata ja distsiplineerimata, mis neile hiljem saatuslikuks sai.⁸⁸

---

⁸⁶ Minehan, P. B., lk 5

⁸⁷ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 222-223

⁸⁸ Minehan, P. B., lk 174

Hispaania kodusõda puhkes väga pingelises rahvusvahelises õhkkonnas (Saksamaal oli just võimule tulnud natsipartei eesotsas Adolf Hitleriga, Nõukogude kommunistlik ideoloogia pürgis maailmarevolutsioonini). Demokraatlikud jõud (USA, Prantsusmaa, Inglismaa) proovisid säilitada rahu mittesekkumispoliitikale toetudes, et ära hoida konfliktide suuremaks puhkemine. Käes oli värske kogemus Esimesest maailmasõjast ning sõjakoledused olid veel kõigil hästi meeles. Samuti lepiti suurriikide poolt kokku mittesekkumise paktis (august 1936)⁸⁹, et vältida konflikti rahvusvaheliseks muutumist. See polnud aga kahjuks mõjus meede ning kindral Franco asus kohe võõrjõududel nagu Saksamaa ja Itaalia abi paluma ja seda ta ka sai.⁹⁰

Kataloonia alast sai sõja käigus vabariiklaste poolel üks peamisi vabariigi kindluspunkte, kuhu koondus suurem osa vabariiklikest jõududest ning kaitsepositsioonidest ja samuti oli see viimane üksus, mis kodusõjas mässajate kätte langes. Seega ei saa Kataloonia tähtsust kodusõjas alahinnata: ilma sellise strateegilise eeliseta nagu Kataloonia regioon (jõukas piirkond ja arenenud tööstus) oleks vabariiklaste armee võinud juba varem laguneda.⁹¹ Samas püüdis Kataloonia valitsus Hispaania kodusõjas oma senist positsiooni säilitada, toetudes regionalistlikele ideedele vabariiklaste poolel.

Sõjaeelset ajal olid Kataloonia ja baskide autonoomia taotlused vabariigile üheks põhiliseks murepunktiks, sõja saabudes need vajusid muidugi olulisemate sündmuste varju ning nende regioonide valitsustel oli esialgu vaba voli oma siseasjade korraldamiseks. See polnud aga nii lihtne, sest vabariiklaste tsoonis valitses laiaulatuslik poliitiline mitmekesisus ja sellega seoses tekkisid mitmed pingekolled. Mil määral Kataloonia valitsus oma võimu kehtestada sai ning millised sündmused sõja käigus puudutasid just Kataloonia arengut regioonina, vaatleme edaspidi.

4.1 SÕJA PUHKEMINE KATALOONIAS

Katalaani ja baski regionalistide vaatepunktist võiks Hispaania kodusõda käsitleda kui uute võimaluste avanemist autonoomia kinnitamiseks. Vabariigi keskvalitsuse jõuvarud olid

---

⁸⁹ Romero Salvadó, F. J., lk 70-71

⁹⁰ Minehan, P. B., lk 265

⁹¹ *Samas*, lk 247-248

koondatud sõja võitmisele ning vägede kogumisele ja seega kuna regionalistlikud jõud võitlesid nagunii vabariiklaste poolel, polnud neil esialgu põhjust muretsemiseks. Kataloonia valitsusel õnnestus küll sõja ajal küllaltki omavoliliselt tegutseda, asudes kohe innukalt välisriikidega suhteid looma. Samas takistas sõja algusaastatel Barcelonas tekkinud sisepoliitiline segadus Generalitatil Kataloonias võimupositsiooni säilitamist ja alanud sõda pani Kataloonia valitsuse õlgadele suure koorma, nõudes eduka sõjatööstuse käimalükkamist ning kogu vabariikliku tsooni relvade ja toorainetega varustamist (seda tegi ka Baskimaa, kuid see ala vallutatakse sõja keskpaigas natsionalistide poolt ning need võtsid baski rasketööstuse üle). Samal ajal vabariiklaste tsoonis valitsevate revolutsiooniliste meeleolude käigus võtsid tegeliku võimu üle hoopis anarhistlikud töölisliikumise jõud.⁹²

Vabariiklaste kavatused sõja ajal osutusid pigem lahkarmumusi tekitavateks kui ühendavateks. Nende eesmärkideks oli anda võim võimututele, maad maatutele, sotsiaalne õigus kõigile. Lisaks vastandusid regionaalse autonoomia liikumised vajadusega koordineerida vastupanu mässule. Tööliste nõudmised vabaduseks ja suuremate palkade kohta olid samuti vastuolus sõjaaja tööstuse suurenemisega.⁹³

Katalooniasse jõudis sõda 19. juulil 1936 kindral Manuel Godeđ'i ja selle vägede eestvedamisel, kes oli endale ülesandeks saanud Barcelonas võim haarata.⁹⁴ Need suruti kohe Tsiviilväe (*Guardia Civil*, peaaegu ainus Tsiviilväe üksus Hispaanias, mis jäi Vabariigile lojaalseks) ja töölisühingute organiseeritud vägede poolt tagasi. Viimaste alla kuulusid mässu tagasilöömisel olulist rolli mänginud katalaani töölisjõud eesotsas anarhistlike rühmitustega (CNT). Neid toetas omakorda marksistlik POUM.⁹⁵

Pärast ülestõusu läbikukkumist Barcelonas sai sisepoliitiline segadus korralikult hoo sisse. Kataloonia valitsuse juhiks jäi tänu anarhistlike jõudude loale endiselt Lluís Companys.⁹⁶ Tegelik võim tänavatel kuulus siiski mässus tagasilöömisel juhtrolli mänginud anarhistidele ja nende liitlastele. Nende õhutusel asutati 21. juulil 1936 Antifašistlike Miilitsate Keskkomitee (*Comitè Central de Milícies Antifeixistes*, CCMA), kuhu kuulusid kolm liiget CNT-FAI-st, Kataloonia Vabariiklikest Vasakpoolsetest (*Esquerra Republicana de Catalunya*, ERC) ja UGT-st, 1 Kataloonia Ühinenud Sotsialistide Parteist (*Partit Socialista Unificat de Catalunya*, PSUC), POUMist ja Katalaani Aktsioonist (*Accio Catalana*) ning mille juhtrolli jäid FAI ja

---

⁹² Lasanovski, V., lk 193

⁹³ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 259

⁹⁴ Thomas, H., lk 175

⁹⁵ Samas, lk 199

⁹⁶ Samas, lk 210

CNT jõud. Siia kuulunud ERC, mis esialgselt oli Kataloonia valitsuse koosseisus, alustas koheselt komitee vähemuses olevate parteidega koostöö tegemist, et CNT mõjuvõimu piirkonnas vähendada.⁹⁷ CCMA võttis pärast ülestõusu tagasilöömist kogu Barcelona juhtimise üle alates turvalisusest kuni avalike teenusteni.⁹⁸ Generalitat ei omanud oma regiooni pealinna asjaajamisel mingit võimu ning oli nende kõrval vaid varivalitsus või siis ootel olev valitsus. Samas mingisugune võim katalaani valitsusel siiski säilis. CNT polnud üksi võimeline kontrollima majandust, mis oli veel Generalitati võimuses või pangandussüsteemi, mis oli UGT käes.⁹⁹ Katalaani regionaliste ei ähvardanudki seega niivõrd sõjaväeline riigipööre nagu ülejäänud vabariiklikku Hispaaniat, vaid tööliste relvarühmad, mis nüüd võimu poole pürgima hakkasid. Lisaks oli Kataloonia regionaalsete objektiividega (isevalitsuse säilitamine, majanduslike privileegide omamine) konfliktis ka üleüldine vabariiklaste tsoonis läbiviidav sotsiaalne revolutsioon, mille eestvedajate eesotsas olid taaskord anarhistlikud jõud.

Samas ei jäänud Kataloonia valitsus võimuvaakumist hoolimata tegevusetu. Sõja esimese nelja kuu jooksul õnnestus Generalitat'il kokku panna oma armee, trükkida isegi Kataloonia raha ning arendati suhteid välisriikidega. Keskvallitsus ei suutnud samal ajal puhkenud revolutsiooni tingimustes sellistele arengutele vastu seista.¹⁰⁰

Revolutsiooni käigus kollektiviseeriti Hispaania mitmetes vabariiklikes tsoonides (Kataloonia, Aragóni ja Andaluusia mõnedes osades) põllumajandus, tööstus, avalikud teenistused võeti tööliste poolt üle ning tööliste organisatsioonid võtsid üle vastutuse seaduse ja korra tagamise eest.¹⁰¹ Revolutsiooni peamiseks eesmärgiks oli hävitada kõik senised hierarhia ja privileegide jäljed, põhiline oli rõhuda kõikide võrdsusele. Erinevates vabariigi osades formuleeriti nn Kontrolli Komiteed, mida juhtisid Rahvarinde erinevad parteid koos anarhistidega.¹⁰² Koheselt kollektiviseeriti kõik restoranid ja hotellid, mis siis suleti või mille võtsid üle sealsed töölised, kirikuhooned said väljundi mõnes ilmalikus valdkonnas, naised said hakata pükse kandma ning nõuti abordi legaliseerimist. Rikaste kodudest, kelle omanikud olid Prantsusmaale põgenenud, tehti koolid, orbudekodud ja tasuta kliinikud.¹⁰³ Kataloonias toimus sotsiaalne revolutsioon just majanduslikus võtmes: oktoobri lõpuks kollektiviseeriti

---

⁹⁷ Lasanovski, V., lk 194

⁹⁸ Beevor, A., „The Battle for Spain: The Spanish Civil war 1936-1939“ Phoenix, 2006, lk 119

⁹⁹ *Samas*, lk 119

¹⁰⁰ Lasanovski, V., lk 194

¹⁰¹ Barton, S., lk 228

¹⁰² Thomas, H. Lk 227

¹⁰³ Jackson, G., lk 67

umbes 70% kogu tööstusest – peaaegu kõik tehased, mis omasid vähemalt 100 töolist ning samuti kõik avalikud teenused – trammid, elekter, gaas ja vesi.¹⁰⁴ Pärast sotsiaalse revolutsiooni läbiviimist valitses Barcelonas kõikide võrdsus kuni 1937. aasta maini, mil leiab aset järgmine murrangupunkt nii Hispaania kodusõja kui ka Kataloonia regionaalse valitsuse jaoks. Revolutsiooni varjus säilitab Generalitat aga kõigest sümboolse rolli ning kaotab oma olulise mõjuvõimu asjade korraldamisel ja kaasarääkimisel, Barcelonat ja teisi vabariiklikke tsoone haaranud sotsiaalse revolutsiooni tõttu.

Barcelonas oli veel teisigi äärmuslikke poliitilisi jõude. Näiteks kommunistid, kel polnud tugevat poliitilist baasi katalaani tööliste hulgas, kutsusid üles revolutsiooni seisatamisele, vähemalt kuni mässulised on tagasi löödud ja kord riigis kehtestatud. Nende arust oleks Hispaania Vabariik pidanud endast kujutama demokraatlikku, reformimeelset ja parlamentaarset riiki. Kommunistid hakkasid populaarsust koguma nende rahutute katalaani töölisklassi liikmete seas, kes kartsid revolutsioonilisi sundvõõrandamisi ja anarhia võidukäiku. Anarhistid ja POUM seisis kommunistidele vastu, väites et sõda ja revolutsioon on lahutumatud.¹⁰⁵

Anarhistlikud/sündikalistlikud jõud oleksid vabalt võinud Generalitati võimult tõrjuda, kuid nii äärmuslikku sammu ette ei võetud, sest see oleks olnud liiga järsk pööre ning tekitanud segadust regionis. Oli vaja ikkagi keskenduda sõja võitmisele vabariiklaste poolel ja mitte tekitada sõda sõjas.

Ning samas ei saanud kohalikud anarhistlikud jõud asju aetud ilma Generalitati abita. Raskused toormaterjali ja asendusosade saamisel (rahvusvaheline kaubandus käis siiski piirkonna esindusorgani kaudu) tekitas neis vajadust teha koostööd Kataloonia valitsusega. 7. augustil 1936 lõi Generalitat Sõjatööstuse Komitee, mis võttis vastutuse suurimate kollektiviseeritud tehaste üle.¹⁰⁶

24. oktoobril 1936 aktsepteeris Generalitat kollektiviseerimise seaduse, mille järgi kõik ettevõtted, millel oli rohkem kui 100 töolist, kollektiviseeriti automaatselt. Väiksema tööliste arvuga ettevõtete puhul kehtis enamuse arvamus. See põhjustas paljude ettevõtete omanike põgenemise ja aitas kaasa mitmete ettevõtete kollektiviseerimisele. Hiljem on näha, et selliste reformide läbiviimine oli sõjaajal liigne energiakulutus ning sellega oleks pidanud tegelema

---

¹⁰⁴ Jackson, G., lk 67

¹⁰⁵ Romero Salvado, F. J., lk 104; 117

¹⁰⁶ Jackson, G., lk 68

hoopis pärast sõja võitmist, sest selline vara ümberjaotamine pingelises sõjaolukorras tekitas palju uusi pingekoldeid.

Samal ajal kui mujal Hispaanias on sõda täies hoos, muutub Kataloonia poliitiliste parteide õhkkond järjest pingelisemaks. Parteide erinevad poliitilised programmid ja eesmärgid tahetakse sõjast hoolimata täide viia. Näiteks Fatarella (omavalitsusüksus Lõuna-Kataloonias) juhtum jaanuaris 1937: anarhistid tapsid 50 talunikku, sest need keeldusid oma maad kollektiviseerimast.¹⁰⁷ Sellised sündmused õhutasid Generalitati otsima endale liitlasi korra loomiseks, üheks selliseks saab valdavalt kommunistlikult meelestatud Kataloonia Ühinenud Sotsialistide Partei (PSUC), kellega ollakse seotud juba alates 1936. aasta sügisest.¹⁰⁸

Üks olulisi tagasilööke sõjas nii vabariiklastele üldiselt kui ka Baski regiooni võitlusele oli väikese tööstuslinna Guernica pommitamine 1937. aastal Saksa võimsa ja kurikuulsa Condori leegioni poolt. Guernicas asus üks vabariigi suuremaid laskemoonavabrikuid ning samuti olid seal mitmed ajaloolised baski identiteeti alalhoidvad sümbolid. Üks nendest oli ajalooline sild, mis viis pealinna Bilbao poole ja teine baski iseseisvuse sümbol, ajalooline tammepuu. Viimane oli ajalukku läinud kui sümboolse kohana, kus juba keskajast alates mehed üle 21 eluaasta kohtusid iga kahe aasta tagant ning kus siis monarh või tema esindaja vandus, et austab Baski õigusi. Ning siis valiti enamuse poolt täitevnõukogu, mis valitseks järgmised kaks aastat. Seega nii see tamm kui ka Guernica olid baskide jaoks pühaliku tähendusega. Guernica pommitamine oli oluline murdepunkt just seepärast, et ta surus maha vabariiklaste ja eesotsas baskide vastupanud põhjas. On veenvad tõendeid sellest, et PNV koopereerus salaja fašistidega ja itaalia vägedega, et kiirendada nende võitu ning seega ära hoida edasine kahju nende piirkonnale. See on üks hea näide Hispaania kodusõja keerukusest: olgugi, et vabariik oli eelnevalt taganud Baski regioonile autonoomse võimu ning nende nõudmistele vastu tulnud, keerasid nad siiski vabariiklastele selja. Väljastpoolt jälgijatele võiski sõda tunduda kui fašismi võitlus vabariigi vastu, kuid tegelikult said sõjas seesolijad kogeda sürrealistlikku kompleksust vihast ja mitmekihilisest lojaalsusest ning vaenulikkusest.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Jackson, G. lk 68

¹⁰⁸ Thomas, H., lk 252-253

¹⁰⁹ Barton, S., lk 256

4.2. 'FETS DE MAIG' 1937. AASTAL BARCELONAS

Kataloonias võimul olevate osapoolte konflikt jõudis oma haripunkti mais 1937, teada kui 'Fets de Maig' (Mai Sündmused). Konflikt sai alguse Barcelona telefonikompaniist *Telefonica*'st seoses kõnede pealtkuulamise süüdistustega. Nimelt Kataloonia valitsus ja kommunistid olid saanud piisavalt kinnitusi, et peamiselt CNT ning POUMi valduses olevat *Telefonica* 't kasutatakse nende huvides kurjasti ära ehk siis keskvõimu ja Kataloonia valitsuse kõnesid kuulatakse pealt. 3. mail siseneb *Telefonica* hoonesse Rodriquez Sala (PSUCi liige) koos Generalitat'i esindajaga. Neil on ilmselge kavatus maja hõivata tänaval asuvate abivägede toel, kuid CNT jõud vastavad sellele tule avamisega lähedal asuvate hoonete katuselt ning saab alguse kõikide Barcelona poliitiliste parteide jõudude tänavatele ajamine ning nädal aega kestvad tänavalahingud Barcelonas endas.¹¹⁰ Piinlik konflikt ning tagasilöökk kogu vabariigi ühtsusele tuli kiiresti lahendada. Nähes, et Generalitat oli mässu mahasurumisel küllaltki jõuetu, pakkus lõpuks oma abi vabariigi valitsus, millel olid hävitavad tagajärjed Kataloonia regiooni iseseisvale tegutsemisele.

5. mail astus Kataloonia valitsus tagasi ning asendati ajutise nõukoguga, milles olid endiselt esindatud anarhistid ja katalaani vasakpoolsed ning samal ajal jätkus võitlus tänavatel. Companys konsulteeris keskvalitsuse juhi Caballeroga ning aktsepteeris vabariigi valitsuse abi mässu maha surumiseks Barcelonas. 7. mail saabusid 4000 sõjaväelast Valenciast, kes eelnevalt olid juba kaugemale levinud mässu maha surunud Reusis ja Tarragonas. 8. mail mäss lõppes ning Generalitat taastati (seekord olid seal ainult üksikliikmed UGT, CNT ja ERC-st.)¹¹¹ Mai sündmused näitasid, et Kataloonia valitsus, kommunistid ja keskvalitsus olid valmis koostööd tegema, et äärmuslaste vastu astuda. Samuti märkisid mai sündmused Barcelonas revolutsiooni tegelikku lõppu, anarhistlikud revolutsioonilised jõud löödi tagasi ning sealt edasi oli tegemist juba vabariigi ja natsionalistliku riigi vahelise sõjaga, mitte enam revolutsiooni võitlus fašismi vastu.¹¹²

Pärast konflikti Barcelona tänavatel eemaldati kiiresti igasugustelt võimupositsioonidelt POUM, tembeldades teda süüdi mässu algatamises ning samuti väideti tal olevat olnud sidemed Francoga ning POUM'i liikmeid hakati Kataloonias taga kiusama.¹¹³ Nendest

---

¹¹⁰ Thomas, H., lk 544

¹¹¹ Samas, lk 550

¹¹² Samas

¹¹³ Barton, S., 251

sündmustest annab hea olustikukirjelduse George Orwelli autobiograafiline teos „Kummardus Katalooniale“. Orwell, olles ise sattunud võitlema POUMi juhendatavas rahvusvahelises brigaadis, oli sunnitud pärast Mai sündmusi Hispaaniast lahkuma, justnimelt POUMi liikmete tagakiusamise pärast. Ta kirjeldab, kuidas kommunistlikud jõud propaganda toel POUMi ohtlikuks ning vabariigi võimu õõnestavaks tembeldasid, kuid vastuoluliseks teevad need süüdistused justnimelt POUMi liikmete valmisolek rindel fašistide vastu.¹¹⁴

Peagi pärast Mai sündmuste mahasurumist vahetati vabariigi valitsuse juht Largo Caballero välja kommunistlikult meelestatud Juan Negriniga, kes võimaldas kommunistidele suuremat rolli valitsuses (ainus välisabi tuli kommunistidelt, seega oli ta kohati „sunnitud“ sõja võitmise eesmärgil just kommunistidega koostööd tegema). Kataloonias leidis aset niisamuti kommunistide võimuuala suurenemine, regionalistlikud üksused (ERC) seljatati täielikult ning tegelik võim oli vabariigi poolt sallitud kommunistlikul parteil. Et minema pühkida kõik revolutsiooni jäägid, viis Negrin sisse järgmised korraldused: 1937. aasta revolutsioonilised organisatsioonid nagu näiteks Aragoni Nõukogu saadeti laiali ja keskvalitsus võttis üle kontrolli ja vastutuse avaliku korra tagamise eest. Antirevolutsiooniliste parteide võimuhaaramine vähendas katalaanide autonoomia senist ulatust veelgi ning kõige tipuks oli keskvalitsuse peakorterit ümbertoomine Valenciast Barcelonasse. Keskvalitsus võttis üle kontrolli kõikides valdkondades, mis seni olid kuulunud Generalitati pädevusalasse. Generalitat minetas oma tähtsuse.¹¹⁵

Samal ajal kui Barcelonas toimusid tänavalahingud, sõda Hispaanias jätkus ning Kataloonia ei peatanud oma koostööd erinevate vabariiklike osadega. 30 kuni 60 tuhat sõdurit kaitses Madridi ja Hispaania keskala ja Kataloonia linnavalitsused saatsid märkimisväärset suurusel abivahendeid Madridile kuni 1937. aasta novembrini. Sõja jätkumisel oli Kataloonia ka paljude vabariiklasest põgenike võõrustajaks, 1938. aastal võis Kataloonias olla paar miljonit inimest, kes seal tegelikult ei elanud. Viimane ja ka tänavalahingud Barcelonas ning kogu tööstuse asumine Kataloonias, olid asjaoludeks, miks toodi lõpuks vabariigi valitsus Valenciast üle Barcelonasse. Barcelonas alustas tegevust Militaarne Uurimisteenistus (*Servei d'Investigació Militar*, SIM), mis tegeles mitmete „vabariigi vaenlaste“ kiusamise ja represseerimisega, süüdistades neid spioneerimises, reetmises ja salakaubanduses. See andis kindlasti hoobi katalaani iseseisvuslastele, keda ei sallitud selleks ajaks juba kommunistlike meeleolude vallas oleva keskvalitsuse poolt.

---

¹¹⁴ Orwell, G., „Kummardus Katalooniale“, Penguin Books, 1989, lk 272-295

¹¹⁵ Minehan, P. B., lk 182

4.3. SÕJA LÕPP – KATALOONIA LANGEMINE

Alates 1938 ja edasi tabavad Katalooniat mitmed „ilma eesmärgita“ pommirünnakud, mil polnud otsest sõjalist eesmärki, vaid mis olidki planeeritud vabariiklaste moraali ja võitlustahte murdmiseks. Pärast 1937. aasta mai sündmusi oli Kataloonia enamjaolt vabariiklaste võimu all, seda just asjaolul, et vabariigi keskvalitsus oli kolinud Barcelonasse ja koordineeris seal nüüd kõike, kaasaarvatud kohalikku elu.

Augustis 1938 militariseeris parasjagu võimul olev vabariigi valitsuse juht Negrin kõik sõjatööstuse ja kohtuvõimu kõikidel vabariigi aladel (eesotsas Barcelonas) ning ERC ministrid keeldusid toetamast tema sekkumist autonoomsete piirkondade võimu ning nõuavad selle lahkumist. ERC eemaldus täielikult Negrini poliitikast, selle asemel püüti läbirääkimisi saavutada Prantsuse ja Briti valitsustega, kuid sellest ei tulnud siiski midagi välja ja veebruaris 1939 sisenesid Franco väed Katalooniasse ning hävitasid igasuguse autonoomse elemendi selles regioonis.¹¹⁶

Üks sõja viimaseid lahinguid peetigi Kataloonias Ebro jõel. Natsionalistid asusid rünnakule ning lõikasid ära Madridi ja Valencia vahelise koridori, isoleerides Kataloonia täielikult 1938. aastal. Vabariiklased olid selleks end valmistanud ning osutasid vankumatut vastupanu juulist kuni novembrini. Sellele lahingule sai saatuslikuks NSVL vägede ära tõmbumine vabariiklaste poolelt. Stalin tegi otsustava lükke pärast seda kui Saksamaa oli okupeerinud Tšehhoslovakkia ning kartis peagi saabuvat Saksamaa sissetungi NSVLi. Seda enam, et Hispaaniasse jäädes sõdis ta tegelikult ju Hitleri vägede vastu, mis polnud kindlasti Hitlerile meelt mööda. Hispaania sõja tulemus ongi seega mõjutatud suuresti ümberringi toimuvast, sekkujate abist ja selle ära ütlemisest. Natsionalistidel õnnestus pärast seda intsidenti Ebro lahing võita ning Kataloonia vallutati 1939. aasta veebruariks, pärast mida Suurbritannia ja Prantsusmaa tunnustavad kindral Francot kui Hispaania liidrit.¹¹⁷

Franco oli Baski ja Kataloonia autonoomialiikumiste suhtes vägagi vaenulikult meelestatud, tema arvates olid need justkui paha needus, mis Hispaania ühtsust lõhkuda tahab. Ta

---

¹¹⁶ Lasanovski, V., lk 195

¹¹⁷ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 257

defineeris Hispaania riiki kui jaotamatut üksust ning kutsus kodanikke üles patriotismile, et vastu panna välispidistele mõjutustele, just NSVL kommunistlikule valitsusele.¹¹⁸

Kataloonia oli ainus regioon, mis oli lõpuni ja täielikult vabariiklaste poolel, samas esines Kataloonias endas kõige rohkem vastuolusid sõja ajal (revolutsiooni läbi viimine, sõda sõjas Barcelona tänavatel). Baskid olid alguses samuti vabariiklaste poolel, kuid sõja arengu käigus baski alad vallutati ning nad olid sunnitud natsionalistidele alluma ning kõik oma tööstused nende käsutusse andma.

Vabariiklastele sai saatuslikuks kodusõjas kriisist kriisi vaarumine, püüdes pidevalt leida lepitust lepitamatutele osadele. Katalaanidele ja baskidele antud regionaalne autonoomia töötas samuti vabariiklaste ühtsuse vastu - olgugi, et just vabariigi koosseisus saavutatud autonoomiavõim ja muud privileegid, nägid regionaalvõimud puhkenud sõjas võimalust enda isevalitsuseks ning seega püüsid nendes piirkondades regionalistlikud meeleolud, mis takistasid ühtse rinde loomist. Lisaks veel poliitilist maastikku kirevamaks muutvad tööliste ühingud ja parteid, mis olid huvitatud hoopis sotsiaalse revolutsiooni läbiviimisest ja siis sõja võitmisest.

Kataloonia ebastabiilisus seisnes selle arenenud majanduses ning samal ajal suurte erinevustega sotsiaalses klassis, enamiku töölisklassi militaarsuses ja selle varasemalt domineerivates föderalistlikes poliitikates. See oli kompleksne sotsiaalpoliitiline fenomen, mis aitas sõda venitada ning samas anda ka Vabariigile vastuvõitlemise võimaluse (töölisorganisatsioonid aitasid kiiremini töölisi erinevateks üksusteks organiseerida, et neid rindele saata).¹¹⁹

4.4. PÄRAST SÕDA

Pärast fašistide võitu Hispaania kodusõjas algas ulatuslik repressioonide ja ümberkorralduste sisseviimine vabariiklaste süsteemi muutmiseks. Kogu liberaalne intelligents pühiti nende kohtadelt ning pagendati mujale. Natsionalistlikku Hispaaniat ülistati kui suure Kastilia impeeriumi järglast, Hispaania riik oli võimsa Rekonkista jätk, kuningate võimu edasiviija, kes olid kannatanud valgustuse ja liberaalsete vaadete pärast. Franco ülistas end kui päästjat,

---

¹¹⁸ Phillips, W. D., Rahn Phillips, C., lk 258

¹¹⁹ Minehan, P. B., lk 264

kes oli suutnud tagasi lüüa Punased, juudid ja separatistid, kes tahtsid hispaania rahvust puruks kiskuda.¹²⁰

Franco uus natsionalistlik riik toetus kolmele institutsioonile: kirikule, armeele ja Falangi parteile. Totalitaarse süsteemi liidriks oli Falangi partei, mida hoidsid siiski ohjes kirik, kindralid ja monarhistid. Franco suutis võimul püsida eelkõige seetõttu, et suutis laveerida režiimi piires jõudude tasakaalu muutmisega vastavalt sisemisele ja välimisele survele, samuti kindlustas ta end lojaalsete toetajatega, lubades poliitilisel eliidil riigiaparaadi abil rikastuda. Režiimi kindlustas ka kodusõja jätkamine teiste vahenditega: repressioonid olid igapäevased, nende õigustamiseks anti välja seadusi, mis olid suunatud nii vabariigi toetajate kui ka teatud seisuste ja piirkondliku identiteedi vastu.¹²¹

Selline kord sundis regionalistlikke liberaalseid ja vasakpoolseid jõude läbi tegema tugevat identiteedikriisi, kuid sellegipoolest jätkus põrandaalune tegevus regioonide sümboolika ja regionalistliku meelestatuse alalhoidmiseks.¹²² Katalaanid püüdsid pidevalt silma paista kui modernne kultuur, baskide puhul sai alguse terroristlik rühmitus ETA, millest sai peamine Franco režiimi vastu võitleja.¹²³

Diktatuuri lõpp 1975 ja demokraatia taastamine andis regionalistidele taaskord vabad käed tegutsemiseks. Sai alguse Hispaania detsentraliseerimise protsess, tekitades 17 iseadministreerivat autonoomset piirkonda 1978. aasta konstitutsiooni järgi. Võib öelda, et regionalism taaskehastus sama tugevalt kui ta oli 1936. aastal.¹²⁴ Hispaania riigi ja regioonide kooseksisteerimise teeb aga keerukaks põhiseaduse VIII osa, mille järgi Hispaania on defineeritud kui üks poliitiline rahvus, mis delegerib suveräänsust ülevalt poolt regionaalsetele üksustele, nn „autonoomsetele üksustele“. Märgitakse ära ka asjaolu, et need regioonid, mis enne 1936. aastat olid isevalitsuse saavutanud, väärivad nn „ajalooliste rahvuste“ staatust ning neile tagati kiirem protseduur täieliku autonoomia saamiseks ning ka suurem võimuulatus.¹²⁵ See määrus tekitab tänapäeva Hispaanias palju vastuolusid: ülejäänud regioonid, olles solvatud mitte „ajalooline rahvus“ olemast, üritavad nüüd samuti leida teed selle staatusele. Asjakohast materjali tõestamiseks jääb neil aga väheseks.

---

¹²⁰ Romero Salvado, F. J., lk 185

¹²¹ Carr, R., lk 269

¹²² Núñez, X.-M., lk 125

¹²³ Carr, R., lk 275

¹²⁴ Núñez, X.-M., lk 125

¹²⁵ Samas, lk 126

KOKKUVÕTE

Käesolev töö käsitleb regionalismi probleemi Hispaania kodusõja ajal selle ühe aktiivseima regiooni Kataloonia näitel. Hispaania kodusõda kui väga vastuoluline kokkupõrge Hispaania ajaloos oli mitmete asjaolude koosinemisel puhkenud konflikt, mille tagamaad peitusid ühiskonnas valitsenud pingelises õhkkonnas. Kodusõja eelõhtul tekitasid seda nii liberaalsed vasakpoolsed poliitilised jõud kui fašismist lähtuvad parempoolsed jõud, millele lisandusid veel mitmed tööliste õiguste eest võitlevad ametiühingud, kirikuorganisatsioon ja oma osa mängisid ka regionalistlikud jõud.

Regionalism Hispaanias on riigi ajaloo uurimisel möödapääsmatu nähtus. Samuti aitab mitmetahulise ühiskonnaga Hispaania lähemalt uurimine meil mõista regionalismi olemust üldiselt. Selle põhiolemus – väiksemate üksuste eraldumissoov suurematest – tuleb Hispaania regionalistlike liikumiste puhul selgelt välja. Eeskujuks on siin kõigile Kataloonia, mille elanikel on tänaseks olemas ametliku rahvuse staatus. Samuti õnnestus Kataloonial 20. sajandi alguses taaslustada oma poliitilise esindusorgani – Generalitati võim, millel on oluline osa nende regionaalse identiteedi alalhoidmisel.

Lähtudes erinevate autorite regionalistlikest teooriatest, mis põhjendavad regionalismi arengu võimalikkust ja selle esinemist teatud piirkondades, õnnestub Hispaania hästi sellesse raamistikku paigutada. Hispaanias oli läbi pika aja nõrk keskvoim, mis soodustas regioonide isetegevust ja eraldi olemist, määravateks jõududeks regionalismi kujundamisel olid just riigisisised detsentraliseeritud suunitlusega poliitilised institutsioonid, mis võimaldasid regioonidel eraldi areneda. Samuti on Hispaanias püsinud pikka aega põhimõte, et „õige“ Hispaania riigi vorm või kuju koosneb selle erinevatest ja eripärastest osadest. Üheks regionalismi tekkimise peamiseks põhjuseks peetakse keskajal aset leidnud tagasivallutuse ehk Rekonkista pärandit, mis põhjustas mitmete poliitiliste üksuste tekke, mis iseseisvaks jäid.

Katalooniast teeb regiooni selle selgekujuline territoorium, oma kultuur, keel, poliitilise esindusorgani olemasolu ning selle piirkonna ajalugu. Kuni 20. sajandi alguseni püsis regioon mitmete erinevate valitsevate haldusüksuste koosseisus, see tuli regioonile majanduslikult kasuks – näiteks Hispaania impeeriumi hiilgeajal oldi tihedates sidemetes koloniaalsete ülemereturgudega. Regiooni majanduslik areng ja edu 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses

kutsus esile Kataloonia kultuuri tähtsustamise ja regionalismi elavnemise. Sai alguse regionalistlike parteide tegevus, mille tulemusel jõuti sümbolse Kataloonia riigi väljakuulutamiseni Hispaania Teise Vabariigi koosseisus. Tegelik tulemus oli siiski Katalooniale tagatud autonoomia statuut Hispaania keskvalitsuse poolt ning lubadused edasiseks suurema ulatusega autonoomiaks, mis põhjendab Kataloonia valitsuse pooltevaliku Hispaania kodusõjas – sõjas võitles Kataloonia justnimelt vabariiklaste poolel, kes ajasid taga demokraatlikku õigust ning Hispaania Vabariigi taaskehtestamist.

Üheks Hispaania kodusõja puhkemise põhjuseks võib pidada vabariigi sallivust regionaalsete privileegide andmisel. See tekitas vastumeelsust Hispaania riigi ühtsust ning selle lahutamatu pooldavates parempoolsetes fašistlikes jõududes, kes nägid hispaanlasi ühtse ning eristamatu rahvusena. Samas jääb regionalism kui üks sõja puhkemise põhjustest kogu kodusõja probleemistiku kontekstis veidi tahaplaanile, võttes arvesse aktiveerunud töölisliikumiste tegutsemist ning vabariigi saamatust suuta hallata kõiki ühiskonna valdkondi alates põllumajandusest kuni kirikuorganisatsiooni kaitseni.

Regionalismi kandumist kodusõtta Kataloonia näitel iseloomustab hästi kogu kodusõja kompleksne ja keerukas sündmustik: kokkuvõttes ei takistanud Kataloonia regionalistide tegevust mitte fašistidest vaenlased, vaid hoopis vabariiklaste enda seas valitsenud segadus. Töölisorganisatsioonide liikumised, eesotsas anarhistidega, olid need, kes viisid sõja saabudes kõikides vabariiklikes tsoonides läbi sotsiaalse revolutsiooni, mis andis tugeva hoobi Kataloonia regionalismi eest võitlejatele. Esimesed ohvrid olid siinkohal endised töösturid või suurfirmaomanikud, kes kaotasid oma positsiooni nende ettevõtete kollektiviseerimisel ning olid seega sunnitud Katalooniast põgenema. Kuid just need juhid olid varasemalt seisnud varmselt Kataloonia regionalistlike huvide eest kuuludes Lliga Regionalista ridadesse ning pidades silmas oma majanduslikke privileege.

Kui kõigepealt tuli Kataloonia regionalistlikul valitsusel võidelda sotsiaalse revolutsiooniga Barcelonas (Generalitat säilitas suures osas sümbolse rolli, suutes hallata vaid mõningaid majandussuhteid ning täites anarhistide poolt antud käsked), siis oluline muudatus leidis aset 1937. aasta Barcelona veriste tänavalahingute tulemusel. Selleks ajaks oli Generalitat ja selle esinduspartei ERC (Kataloonia Vasakpoolsed) leidnud ühise keele kommunistidega, kes samuti revolutsiooni peatada tahtsid. Vabariigi keskvalitsuse jõudude abiga õnnestus neil lõpetada sotsiaalne revolutsioon Barcelonas ning murda töölisorganisatsioonide ülemvõim. Samas ei tähendanud see regionaalvalitsuse võimupositsiooni taastamist, sest uued arengud

viisid kommunistlike mõjude suurenemisele ja need omakorda seljatasid regionalistlikud huvid. Kõige tipuks toodi vabariiklaste valitsus Valenciast Barcelonasse, mis tähendas Kataloonia valitsuse mõjuvõimu lõppu. Kui esialgu olid nii Kataloonia kui Baskimaa regionalistlikud parteid muutunud keskvalitsusega lähedasemaks tänu ühiste huvidele sõja võitmise näol ja korra tagamisel vabariiklikes tsoonides, siis sõja lõpus keskvalitsuse toomine Barcelonasse ja selle kommunistlike meeleolude ülekaal võõrandas neid taaskord üksteisest.

Eelnevast lähtudes saab väita, et regionalismil polnud Hispaania kodusõjas suurt mõjuvõimu. Kataloonia säilitas küll oma valitsusorgani, kuid need olid sisuliselt teovõimetud otsustavaid samme astuma või midagi äärmuslikku korda saatma. Samal ajal Barcelonas valitsenud pingeline olukord, sisepoliitiline segadus takistas Kataloonia omavalitsuse püüdeid olla peremees enda kodus ning oldi sunnitud alluma parasjagu võimuharavatele relvastatud jõukudele. Siiski üritati midagi ära teha rahvusvahelisel tasandil, otsides kontakti välisriikide valitsustega või korraldades eksporti, mida tehti küll anarhistlike jõudude soovil.

Regionalism sõja tulemusel siiski ära ei kadunud. Äsja enne kodusõja puhkemist saavutatud autonoomia ning teadmine oma õigustest sellele, utsitas kohalikke regionaliste edasi tegutsema. Seda siis juba saladuskatte all Franco diktatuuri ajal erinevaid väljundeid otsides.

Tänaseks on Kataloonia kindlasti oma regiooni staatust suures osas kinnitanud, seda just tänu umbes kolmekümneaastase demokraatliku föderatiivse Hispaania Kuningriigi koosseisus eksisteerimise, selle omavalitsuslike institutsioonide taastamise ja rakendamise, kultuuri viljelemise ja katalaani keele tugeva kaitsmise ja propageerimise läbi oma piirkonnas. Hoolimata Hispaania valitsuse tugevale vastuseisule Kataloonia autonoomia suurendamise katsetele, on nad siiani edukalt oma regiooni eripära alles hoidnud ja seda veelgi laiemale üldsusele teatavaks teinud.

RESÚMEE

“The Problem of Regionalism in the Spanish Civil War in the case of Catalonia”

This bachelor thesis will deal with the development of regionalism in the Spanish society before and during the Spanish Civil War. Spain has for a long time been one of the most regionally divided countries in Europe, thus regionalism plays a huge role in the country's domestic developments. The Spanish Civil War was a conflict evoked by many different contradictions. The main conflicts were hidden in the tense atmosphere of the society caused by the situation between the politically liberal leftist and the rightist powers. The latter got overtaken by fascist influences. In addition to that many workers trade unions were fighting for the rights of the workers and moreover were prominent many frequent attempts at regional secession.

Referring to Spain, one needs to take into account its special status as a state. Nowadays Spain is divided into 17 autonomous communities, which have their own administrative authority. This policy is the result of a long historical process, during which the Spanish state has traditionally been one of the least centralized countries in the Western Europe. In effect, Spain has almost always been organized as a federation of distinct regions under a weak administrative centre.

Using the regionalism theories of different authors which explain the development of regionalism and its representation in certain districts, it's easy to place Spain into this framework. Weak central power dominated in Spain for a long time and promoted separatism and the independence of regions. Decisive powers in shaping the regionalism were domestic political institutions that enabled regions to develop independently. There was also a prevailing principle, that a correct form of the Spanish state includes its different and **peculiar** parts. One main reason for the emergence of regionalism has been the legacy of the Spanish Reconquest (*La Reconquista*, VIII – XIII century), that caused the creation of many political units, which remained independent.

Spain was united under a mutual crown in 1479 through the marriage of the Castilian and Aragon dynasties, after this most of the Iberian Peninsula recognized as the Spanish state. Previously there existed many detached units, among them being Catalonia within the Crown of Aragon in the northeast part of the peninsula. The identity of Catalonia had already evolved during the middle ages, while it maintained its political immunity. The continuous weak

authority of the Spanish state management allowed Catalonia and other regions of the state (e.g. Basque Country, Galicia) to keep their territory under the power of local elite, to maintain their culture and keep their languages alive. Catalanian leaders managed to create an administrative authority called Generalitat, which later became a unifying symbol for the Catalan territories.

The 20th century brought a lot of disorder and anxiety to Spain. Having welcomed the industrial revolution in the 19th century, some labour organizations became more active in the protection of workers rights. And the emerging self-determination questions of different nations gained prominence in the new liberal Europe. That also agitated Catalans, who began to prove their existence as a nation. Many regional movements were created, one of the most popular being Lliga Regionalista, established in 1901.

Regionalist movements reached their highpoint during the Spanish Second Republic (1931 - 1936), when the latter tried to re-establish and maintain democratic order in the state. By that time Catalonia and the Basque country had become economically well-developed areas that started to claim their rights through regional movements. The party of The Republican Left of Catalonia (*Esquerra Republicana de Catalunya*, ERC) with the leader Francesc Macià declared The Republic of Catalonia first in 1931. After that the Spanish central government tried to reconcile the regional movements by offering them a comprehensive autonomy statute, with which the leaders of the Catalan government agreed. The second attempt took place during the tensions emerged in 1934 all over the state. The leader of the government of Catalonia, Lluís Companys, tried taking advantage of the confusion and declared the Republic of Catalonia, which was suppressed by the central governments military units and Companys was sent to prison.

In 1936 Spain entered into a civil war caused by the military rebellion. The whole state was divided seemingly into two sides: the republicans and nationalists/fascists, the latter being the starters of the war. But actually the situation was far more complicated. Both sides were split for different reasons: the republicans because of the anarchist movements and communist ideas, the rebels because of the church and monarchy supporters didn't agree in everything with the fascists. Internal struggle was very common for both sides, yet with a greater degree on the republican side. Catalonia stayed until the end of the war as the most important area of the republicans, the Basque Country fell under the power of the nationalist troops after the bombing in Guernica in 1937.

There was a very obscure situation dominating in Barcelona and Catalonia in the beginning of the war. After crushing the rebellious troops in Barcelona with the help of the workers organizations militias, the actual power went to the hands of the revolutionary anarchist party National Confederation of Labour (*Confederacion Nacional del Trabajo*, CNT) and its ally Worker's Party of Marxist Unification (*Partido Obrero de Unificación Marxista*, POUM). The government of Catalonia basically lost all of its influence in the region. They only had the possibility to organize economical relations – the anarchist workers organisations didn't have the connections to lead all the industrial production in the region, as well as the export was organised through Generalitat's foreign relations. And most importantly – the anarchist powers started to enforce a social revolution, which meant collectivizing all the big industries. This caused the fleeing of the owners of those industries, who before used to fight for the regionalist ideas in order to keep their economical wealth. Being pushed away from its power, the government of Catalonia started looking for an ally among the communist parties, who were against the social revolution and tried to prevent it.

If in the beginning of the war the regional government of Catalonia had to fight against the social revolution in Barcelona, then a bigger change took place after the street fights of May 1937 in Barcelona. By that time the Generalitat and its main party ERC had found a common language with the communists, who were also interested in stopping the revolution. The Catalan government, unable to solve the problem with their own powers, accepted help from the republican central government, which sent its troops to end the conflict. They managed to stop the revolution and the anarchist domination in Catalonia. This didn't mean the restoration of regional government power, because new developments (changing the leader in the central government) gave the communists more influence in the central government and they didn't care much for regionalist ideas. On top of everything the central government was moved from Valencia to Barcelona, which meant the end of the power of the regional government of Catalonia. If at the beginning of the war the Catalanian and Basque regional parties were in better relations with the central government due to common interests in winning the war and ensuring order in republican areas, then at the end of the war the relations had worsened again as a result of bringing the central government in Barcelona and the latter's communist supporting ideas. This was soon followed by the end of the war, leading to the dictatorship of Francisco Franco. In his opinion, Spain was one and inseparable nation. There was no place in the fascist regime for regionalist movements, nor Catalan culture or language.

Altogether, regionalism didn't have a big influence in the Spanish Civil War. Catalonia did remain its political organ throughout the war, but it was unable to take any decisive decisions or organize something rather radical. The internal political turmoil in Barcelona prevented the government of Catalonia to be a master in its region and they were forced to submit to the anarchist parties in power at that time. But still, they tried to do something in the international level by searching contacts with the foreign governments or organizing the export which was mainly made because of the demands of the anarchist powers.

Regionalism didn't disappear as a result of the war. Having experienced autonomy in the Spanish Second Republic and knowing about the rights and possibilities to it, kept the local regional activists fighting for the regional ideas. Although followed by Franco's dictatorship after the war, they had no choice what so ever but to keep the movements secret.

Until today Catalonia has certainly assured its status as a region. That's mainly due to the reestablishment the Spanish federative democratic state, aswell as the reestablishment of the Generalitat, protection of the culture and the Catalan language. Despite the opposition of the Spanish government to the widening of the Catalan autonomy, they have kept their special status as a region and even made it more known to a wider amount of the world.

KIRJANDUSE LOETELU

BIBLIOGRAAFIA

Barton, S. „A History of Spain“ New York: Palgrave Maximilian, 2004

Beevor, A. „The Battle for Spain: The Spanish Civil war 1936-1939“ Phoenix, 2006

Buchanan, T. „The Death of Bob Smillie, The Spanish Civil War, and the Eclipse of the Independent Labour Party“ – *The Historical Journal*, vol. 40, no. 2, 1997, lk. 435-461

Carr, R. „Hispaania ajalugu“ Valgus, 2006

Ellis, S. G., Esser, R., Berdah, J-F., Reznik, M. „Frontiers, regions and identities in Europe“, *Cliohres Network Thematic Work Group 5*, Pisa: Plus-Pisa University Press, 2009

Ellis, S. G., Iakovos, M. „Regional and Transnational History in Europe: a Cliohworld Reader“ Pisa: Plus-Pisa University Press, 2011

Hroch, M. „Regional Memory: Reflections on the Role of History in (Re)constructing Regional Identity“, *Frontiers, Regions and Identities in Europe, Cliohres Network Thematic Work Group 5*, Pisa: Plus-Pisa University Press, 2009, lk. 1-14

Jackson, G. „The Spanish Civil War“ London: Thames and Hudson Limited, 1974

Jacobson, S., Andresen, A., Bešlin, B., Göderle, W., Györe, Z., Muigg, M., „What is a Region? Regions in European History“ – *Regional and Transnational History in Europe: a Cliohworld Reader*, Pisa: Plus-Pisa University Press, 2011, lk 11-66

Lasanovski, V. „Regionalism. Did regionalism play a role in the Spanish Civil War?“ – *History in Dispute*, vol. 18, The Spanish Civil War, 2005, lk. 191-198

Lecours, A. „Regionalism, Cultural Diversity and the State in Spain.“ - *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 22, no. 3, 2001, lk 210-226

Minehan, P. B., „Civil War and World War in Europe. Spain, Yugoslavia, and Greece, 1936-1949“ Palgrave Macmillan, 2006

Núñez, X.-M. „Autonomist Regionalism within the Spanish State of the Autonomous Communities: An Interpretation“ – *Nationalism and Ethnic Politics*, vol. 5, no. 3-4, 1999, lk 121-141

Orwell, G. „Kummardus Katalooniale“, Penguin Books, 1989

Payne, S. „Nationalism, Regionalism and Micronationalism in Spain“ – *Journal of Contemporary History*, vol. 26., no. 3/4, 1991, lk 479-491

Phillips, W. D., Rahn Phillips, C. „A Concise History of Spain“ Cambridge: Cambridge University Press, 2010

Romero Salvadó, F. J. „The Spanish Civil War“ Palgrave Macmillan, 2005

Solé Tura, J. „The Spanish Case: Remarks on the General Theories of Nationalism“. Pluralism, Regionalism, Nationalism - *International Political Science Review*, vol. 10, no. 3, 1989, lk 239-250

Thomas, H. „The Spanish Civil War“ Great Britain: C. Nicholls & Company Ltd, 1961

Tilly, C. „Reflections on the History of European State-Making“ – *The Formation of National States in Western Europe*, Princeton, 1975, lk 15

INTERNET

Britannica Academic Edition

<http://www.britannica.com.ezproxy.utlib.ee/EBchecked/topic/467746/political-system/36709/Regions> 10.04.13

Generalitat de Catalunya

<http://www20.gencat.cat/portal/site/culturacatalana/menuitem.cf0a4bc0d1725f88f94a9710b0c0e1a0/?vgnextoid=a2b59806c8696210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=a2b59806c8696210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default> 11.04.13

<http://www.gencat.cat/generalitat/eng/guia/antecedents/antecedents2.htm> 17.04.13

LISA 1: PILDID

1. Hispaania regionaalne jaotus

(<http://www.absolutearquia.com/areas/spain.html>)

2. Lluís Companys ja vasakpoolsete partei valimiskampaania poster, 1936

(<http://www20.gencat.cat/portal/site/culturacatalana>)

3. Surm Catalunya väljakul (Juuli 19, 1936)

(<http://www20.gencat.cat/portal/site/culturacatalana>)

4. CNT reklaamleht õhutamaks lugema nende väljastatavat ajalehte

(<http://www.contranatura.org/graficas/ilustraciones/fontser/03.htm>)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Triin Aedmäe** (isikukood: 49002126546)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Regionalismi probleem Hispaania kodusõja ajal Kataloonia näitel“,

mille juhendaja on prof Eero Medijainen,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 21. mail 2013

(*allkiri*)